

VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA

HAAPAVEDEN KAUPUNGIN PAIKALLISET LINJAUKSET

2022

Sisällysluettelo

1. VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA PAIKALLISET VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT.....	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	2
1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	3
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	4
1.4. Paikallisesti päätettävät asiat	7
1.4.1 Haapaveden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laadinta.....	8
1.4.2 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinta.....	9
2. VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET	11
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	11
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	14
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	16
2.4. Arvoperusta	17
2.5. Oppimiskäsitys	19
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	19
2.7. Laaja-alainen osaaminen.....	21
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen	22
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	22
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	23
2.7.4. Monilukutaito	23
2.7.5. Digitaalinen osaaminen	24
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen	24
2.8. Paikallisesti päätettävät asiat.....	25
2.8.1 Varhaiskasvatuksen tavoitteet	25
2.8.2 Varhaiskasvatuksen järjestäminen Haapavedellä	26
2.8.3 Haapaveden kaupungin vuorohoidon linjaukset.....	26
2.8.4 Varhaiskasvatus ja siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua...	27
2.8.5 Varhaiskasvatuksen arvoperusta.....	28
2.8.6 Oppimiskäsitys	29
2.8.7 Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet, arviointi ja kehittäminen.....	29
3. VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI	34
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	35
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.....	36
3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	36
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.....	37
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.....	37
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	38

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	39
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	40
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.....	40
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.....	41
3.4. Paikallisesti päätettävät asiat.....	42
3.4.1 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja	43
toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt.....	43
3.4.2 Inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen	44
3.4.3 Kiusaamisen, vakivallan ja häirinnän ehkäisy ja niihin puuttuminen.....	45
3.4.4 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt ...	50
3.4.5 Yhteistyön tavoitteet, käytännöt ja arviointi	52
4. VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA	
TOTEUTTAMINEN	54
4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.....	54
4.2. Pedagoginen dokumentointi	55
4.3. Monipuoliset työtavat.....	56
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.....	56
4.5. Oppimisen alueet.....	58
4.5.1. Kielten rikas maailma	59
4.5.2. Ilmaisun monet muodot	61
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme	63
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	64
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn	66
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.....	68
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus	70
4.7. Paikallisesti päätettävät asiat.....	71
4.7.1 Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja	
arvioinnin käytäntöjä.....	72
4.7.2 Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä	73
4.7.3 Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat periaatteet.....	73
4.7.4 Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti.....	74
4.7.5 Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä	74
4.7.6 Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja	
pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa	78
4.7.7 Vieras- ja monikielisten lasten suomen kielen oppimisen tukeminen	78
4.7.8 Perheen kieli- ja kulttuurivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja	
käytäntöjä.....	79
5. LAPSEN TUKI.....	80
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	80

5.2. Yhteistyö tuen aikana	82
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.....	82
5.2.2. Monialainen yhteistyö	83
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	84
5.3.1. Yleinen tuki.....	84
5.3.1. Yleinen tuki.....	85
5.3.2. Tehostettu tuki.....	85
5.3.3. Erityinen tuki.....	86
5.3.4. Tuen muodot	86
5.4. Lapsen tuen arviointi	88
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	88
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	90
5.7. Paikallisesti päätettävät asiat.....	91
5.7.1 Lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt	93
5.7.2 Lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut.....	94
5.7.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot	94
5.7.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta, tuen suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät vastuut ja käytännöt	95
5.7.5 Lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana.....	95
5.7.6 Monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa	95
5.7.7 Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen	96
5.7.8 Tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen)	96
5.7.9 Tuen tasot	97
6. VAIHTOEHTOISEEN PEDAGOGIIKKAAN TAI ERITYISEEN KATSOMUKSEEN PERUSTUVA VARHAISKASVATUS	99
6.1. Paikallisesti päätettävät asiat.....	99
7. TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN VARHAISKASVATUKSESSA.....	100
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	100
7.2. Paikallisesti päätettävät asiat.....	101
7.2.1 Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa	102
7.2.2 Lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatu palaute ja sen hyödyntäminen laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa.....	105

Liitteet

1. Varhaiskasvatuksen vuosikello
2. Vuorohoidon linjaukset
3. Kiusaamisen ehkäisy ja puuttumisen suunnitelma ja kiusaamisen ehkäisyn huoneentaulu kasvattajille
4. Suomi toisena kielenä
5. Lapsen suomi toisena kielenä (S2) -oppimissuunnitelma
6. Minusta tulee esikoululainen
7. Lapsiryhmän päivälista
8. Tietolomake varahoitoon
9. Lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma
10. Sopimus lapsen tilapäisestä/kuuriluontoisesti annettavasta lääkkeestä
11. Yleisen tuen tarkastuslista
12. Toimintaohjeet haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa työskentelyyn

1. VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA PAIKALLISET VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustalain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustalaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

1 Varhaiskasvatustalaki (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatustalaki 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustalain muuttamisesta, s. 30–31

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

5 Varhaiskasvatustilastilasto 2 §
6 Varhaiskasvatustilastilasto 21 §
7 Varhaiskasvatustilastilasto 1 §

1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä⁸.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

8 Varhaiskasvatuslaki 22 §

9 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

10 Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

11 Suositus

12 Varhaiskasvatuslaki 20 §

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettyä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2).

13 Varhaiskasvatuslaki 8 §

14 Varhaiskasvatuslaki 24 §

15 Varhaiskasvatuslaki 65–73§

16 Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

17 Varhaiskasvatuslaki 23 §

18 Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

19 Varhaiskasvatuslaki 23 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²⁰.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²².

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

20 HE 148/2021, s. 34

21 Varhaiskasvatuslaki 23 §

22 Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

23 Terveystieteiden tutkimuskeskuslaki (1326/2010) 8 §

24 Varhaiskasvatuslaki 41 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁵. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä²⁸.

25 Varhaiskasvatuslaki 23 §

26 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

27 Varhaiskasvatuslaki 40 §

28 Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

1.4. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatustilain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti. Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana²⁹. Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä, yksikkö, ryhmä, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

²⁹ Varhaiskasvatustilain 22 §

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt
- tukeen liittyvien hallintopäätösten³⁰ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

1.4.1 Haapaveden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laadinta

Haapaveden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman perusteista käytetään tässä yhteydessä nimeä vasun perusteet lukemisen helpottamiseksi. Haapaveden kaupungin vasun perusteet on laadittu Opetushallituksen vuonna 2016 hyväksymän varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti ja päivitetty vuosina 2018 sekä 2022 tulleiden uudistusten pohjalta. Varhaiskasvatussuunnitelman päivitystä varten koottiin työryhmä, joka koostui esihenkilöstä, varhaiskasvatuksen erityisopettajasta sekä varhaiskasvatuksen opettajista. Työryhmään kuuluivat Eeva Koskela (pj), Minttu Matti (sihteeri), Mia Luomajoki, Satu Säteri-Saastamoinen, Teija Heikkilä, Johanna Tuppurainen sekä Niina Heikkinen. Lisäksi ryhmää konsultoivat tarvittaessa varhaiskasvatuspäällikkö Outi Pudas, varhaiskasvatuksen muut esihenkilöt Liisa Koponen, Riitta Karsikas ja Vuokko Vinberg sekä sivistysjohtaja Erkki Seitajärvi. Haapaveden vasussa päätetään varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja toteuttamisesta paikallisella tasolla. Haapaveden vasun perusteet on laadittu suomeksi.

Haapaveden vasun perusteet on kaikkien kaupungin varhaiskasvatussyksiköiden yhteinen. Vasu perusteiden julkaisutapa on yhteneväinen esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien kanssa. Se on tulostettu kaikkiin varhaiskasvatuksen yksiköihin ja on lisäksi nähtävillä sähköisenä versiona kaupungin verkkosivuilla sekä peda.netissä. Haapaveden kaupungin vasun perusteita tehdessä huoltajille järjestettiin kysely varhaiskasvatuksen toteuttamisesta. Lisäksi lapsilta kerättiin ajatuksia hyvästä varhaiskasvatuksesta. Kevään 2022 aikana henkilöstölle järjestettiin mahdollisuus kommentoida vasu perusteiden päivitystä sekä luku kerrallaan että kokonaisuutena ennen vasun perusteiden hyväksyttämistä kasvatus- ja koulutuslautakunnassa. Yhteistyötahoille järjestettiin

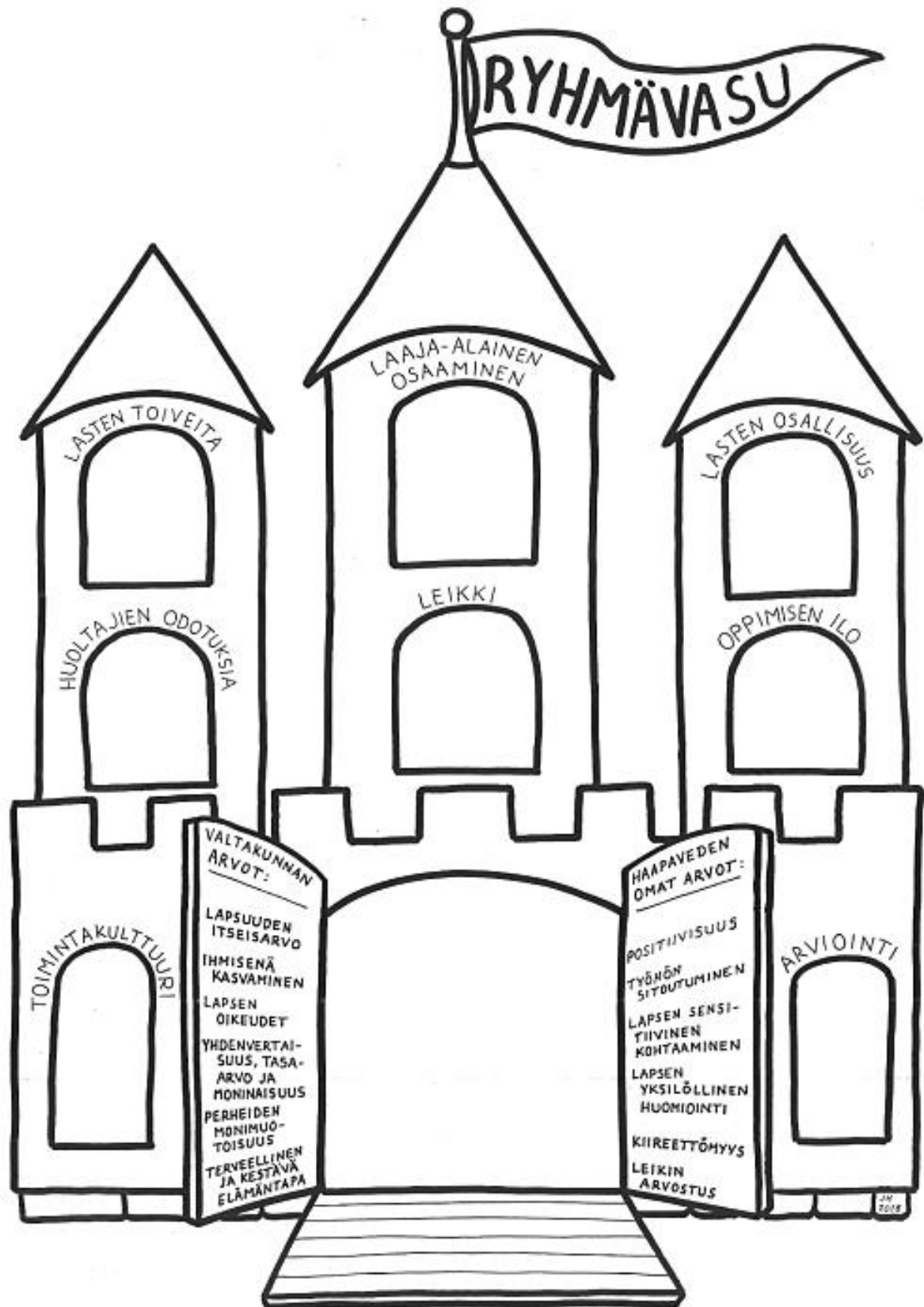
30 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

mahdollisuus tutustua ja kommentoida vasun perusteiden päivitystä keväällä 2022. Työryhmän edustajat lähettivät yhteistyötahoille paikallisen vasun perusteiden päivityksen sähköpostitse ja heiltä pyydettiin palautetta. Lisäksi heillä oli mahdollisuus tulla keskustelemaan asiasta työryhmän kokoontumiseen toukokuussa 2022.

Varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämistavat (päiväkoti, perhepäivähoito ja palveluseteli) on huomioitu tätä suunnitelmaa päivitettäessä. Vasun perusteiden sisältö on yhteneväinen Haapaveden vuorohoidon linjausten sekä kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman kanssa.

1.4.2 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinta

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma eli vasu laaditaan viimeistään kaksi kuukautta varhaiskasvatuksen alkamisesta. Suunnitelman laadinnasta vastaa päiväkodissa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai esihenkilön nimeämä varhaiskasvatuksen työntekijä. Perhepäivähoidossa vasun laatii perhepäivähoitaja yhdessä esihenkilön kanssa. Lapsen vasun laatimiseen kutsutaan mukaan lapsen huoltajat ja mahdolliset yhteistyötahot. Vasun laadinnan lähtökohtana on aina lapsen etu ja tarpeet ja siinä huomioidaan lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet, osaaminen ja yksilölliset tarpeet. Lisäksi tulee huomioida lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Vasua laadittaessa lasta tulee kuulla ikä ja kehitystaso huomioiden. Haapaveden vasussa on erillinen sivu, johon kirjataan lapsen toiveet ja mielipiteet. Vasua tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan vähintään kerran vuodessa. Lasten vasut toimivat ryhmävasun pohjana. Ryhmävasu laaditaan lokakuun loppuun mennessä ja sen pohjana Haapavedellä käytetään kuvan 1 linnamallia.

Kuva 1. Linnamalli

2. VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³¹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³². Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³³.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁴. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁵. Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁶. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

31 Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

32 Varhaiskasvatustilain 1 §

33 Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

34 Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

35 Varhaiskasvatustilain 52 §

36 Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁷ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁸ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁹. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴⁰. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös veloitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴¹, tasa-arvolaki⁴², Euroopan ihmisoikeussopimus⁴³, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁴, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁵, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁶ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁷.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁸, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁹. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakea⁵⁰, sosiaalihuoltolakea⁵¹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵², kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵³ ja terveydenhuoltolakea⁵⁴ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustalakeissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

37 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

38 Hallintolaki (434/2003)

39 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

40 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

41 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

42 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

43 Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999

44 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

45 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

46 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

47 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

48 Varhaiskasvatustalake 15 a §

49 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

50 Varhaiskasvatustalake 15 a §

51 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

52 Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

53 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

54 Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatustalain⁵⁵ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

55 Varhaiskasvatuslaki 3 §

56 Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁵⁸. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶¹. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla⁶² (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶³. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁴

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁵. Varhaiskasvatuksen

57 Varhaiskasvatuslaki 10 §

58 Varhaiskasvatuslaki 11 §

59 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

60 Varhaiskasvatuslaki 25 §

61 Varhaiskasvatuslaki 75 §

62 Varhaiskasvatuslaki 10 §

63 Varhaiskasvatuslaki 7 §

64 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

65 Varhaiskasvatuslaki 1 §

toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä⁶⁶.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁷. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁸.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷⁰. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷¹. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä

66 Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

67 Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

68 Varhaiskasvatuslaki 25 §

69 Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

70 Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

71 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷². Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavan tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän⁷³.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁷⁴.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁵.

72 Varhaiskasvatustavanlaki 38 §

73 Varhaiskasvatustavanlaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

74 Varhaiskasvatustavanlaki 13 §

75 Varhaiskasvatustavanlaki 3 § 1 momentti 5 kohta

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään

huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁷⁶.

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁷, varhaiskasvatustlain⁷⁸ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa

76 Esimerkiksi varhaiskasvatustlain 40–42 §

77 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

78 Varhaiskasvatustlain 20 §

79 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸⁰. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita⁸¹.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸². Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyys- ja elämäntavan olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

80 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

81 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

82 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatukseen ikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen

varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸³.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyuteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvyille ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä

vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesääteilyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

2.7.4. Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa,

ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omaan vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätty varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatustilain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

2.8.1 Varhaiskasvatuksen tavoitteet

Haapaveden varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajille annetaan tietoa varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta ja heidän mielipiteitään ja palautteitaan hyödynnetään Haapaveden varhaiskasvatuksen kehittämisessä. Laadukas varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja

yhdenvertaisuutta, ehkäisee syrjäytymistä sekä vahvistaa lapsen osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa.

2.8.2 Varhaiskasvatuksen järjestäminen Haapavedellä

Haapavedellä varhaiskasvatusta järjestetään kaupungin päiväkodeissa Ahjolassa ja Onnimannissa, perhepäivähoidossa sekä yksityisissä päiväkodeissa Taikapuistossa ja Taikakummussa. Yhteistyötä eri toimintamuotojen välillä kehitetään tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan.

2.8.3 Haapaveden kaupungin vuorohoidon linjaukset

- Vuorohoito on varhaiskasvatuspalvelua, jota tarjotaan arkisin klo 18.00-06.00 välisenä aikana, öisin, viikonloppuisin sekä arki- ja juhlapyhinä. (Varhaiskasvatuslaki 13§).
- Vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta. Vuorohoitoa tarjotaan ainoastaan huoltajien päätoimisesta opiskelusta tai työstä johtuvan säännöllisen vuorohoidon tarpeen mukaan. Harrastustoiminta tai sen ohjaaminen ei oikeuta vuorohoitoon, mikäli se ei ole huoltajan ansiotyö. Vuorohoidon tarve arvioidaan tilannekohtaisesti. (Varhaiskasvatuslaki 13§).
- Vuorohoidossa lapsen hoitoajat perustuvat huoltajien opiskelu/työvuoroihin. Kirjallisia työvuorosuunnitelmia voidaan pyytää tarvittaessa muinakin aikoina.
- Lapsen hoitoajat ilmoitetaan etukäteen sähköisesti CGI Vesan kautta ennen edellisen viikon maanantaita. Hoitoaikojen ilmoittaminen lukkiutuu sunnuntain ja maanantain välisenä yönä. Tämän jälkeen tulevia hoitoajan muutoksia ei välttämättä voida toteuttaa. Tällä pyritään varmistamaan varhaiskasvatuslain mukainen henkilöstömäärä ryhmässä.
- Mikäli huoltajat saavat kolmen viikon tai pidemmänkin aikavälin listat, tulee heidän ilmoittaa lasten hoitoajat viipymättä CGI Vesan kautta mahdollisimman pitkälle. Näin voimme varmistaa vuorohoidon laadun, kun pystymme suunnitelmaan henkilöstöresurssit ja varhaiskasvatuksen toiminnan pidemmälle aikavälille.
- Peruutukset varattuihin hoitoaikoihin tulee ilmoittaa viipymättä.
- Vanhemman vapaa-, loma- ja sairaspäivinä ei tarjota vuorohoitoa. Lapselle voidaan kuitenkin tarjota varhaiskasvatusta perustellun tarpeen mukaan arkisin klo 9.00-15.00 välisenä aikana.
- Lapsella tulee olla keskimäärin kaksi vapaapäivää viikossa.
- Vuorohoidossa lapsen hoitopäivä voi alkaa aikaisintaan klo 5.00.
- Yöhoitoa tarvitsevat lapset tulevat päiväkotiin viimeistään klo 20.00 mennessä. Yövuoron jälkeen, huoltajan nukkumisajan lapsi voi olla lapsiryhmässä enintään klo 16.00 saakka.
- Lapset, jotka eivät jää yöhoitoon, tulee hakea klo 22.00 mennessä.

- Juhlapyhinä ja niiden aattoina lapsen tulisi pääsääntöisesti saada viettää juhla-aikaa perheensä kanssa. Juhlapäivinä vuorohoitoa järjestetään kuitenkin erityisen perustellun tarpeen mukaan.
- Vuorohoidon ruokailuajat: aamupala klo 8.00-8.30, lounas klo 11.00-11.30, välipala klo 14.00-14.30, päivällinen tarjotaan niille lapsille, joiden hoitoaika jatkuu klo 17.15 jälkeen ja iltapala tarjotaan, kun hoitoaika kestää myöhempään kuin klo 20.00. Ateriat tarjotaan niille lapsille, jotka ovat varannet varhaiskasvatusajan mainittuihin ateria-aikoihin ja ovat ko. aikoina läsnä.
- Mikäli vuorohoidon tarve poistuu (esim. huoltaja jää työttömäksi, äitiyslomalle tai lomautetaan), huoltajan kanssa keskustellaan mahdollisesta hoitoryhmän muutoksesta.

2.8.4 Varhaiskasvatus ja siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Lapsen varhaiskasvatuspolku (kuvio 1) alkaa, kun huoltaja hakee lapselle varhaiskasvatuspaikkaa ja saa siitä päätöksen. Varhaiskasvatuksesta otetaan yhteyttä perheeseen ja sovitaan tutustumisista. On mahdollista, että ensimmäinen tutustuminen tapahtuu kotona. Perheellä on mahdollisuus käydä yhdessä tutustumassa lapsen varhaiskasvatuspaikkaan yhden tai useamman kerran. Tutustumisen yhteydessä täytetään varhaiskasvatussopimus ja kirjataan lapsen arkipäivän sujumisen kannalta oleellisia tietoja. Lapsen vasu laaditaan viimeistään kahden kuukauden kuluttua lapsen varhaiskasvatuksen aloituksesta ja sitä täydennetään ja arvioidaan vähintään kerran vuodessa.

Kuvio1. Varhaiskasvatuksen polku

Lapsen vaihtaessa varhaiskasvatuspaikkaa Haapavedellä ryhmän vastuhenkilö on yhteydessä ja toimittaa lapsen vasun sekä muut tarvittavat tiedot uuteen ryhmään. Lapsen vaihtaessa paikkakuntaa lähettävällä taholla on vastuu vasun kopion ja muiden tarvittavien tietojen toimittamisesta uudelle paikkakunnalle. Alkuperäinen vasu arkistoidaan.

Esiopetukseen siirryttäessä ryhmän opettaja tai vastuhenkilö keskustelee lapsen ja huoltajien kanssa lapsen esiopetukseen liittyvistä asioista ja keskustelun aikana täytetään ”*Minusta tulee esikoululainen*” -lomake. Opettaja/vastuhenkilö toimittaa lomakkeen tulevalle esiopettajalle ja se toimii saattaen vaihto -keskustelun pohjana.

2.8.5 Varhaiskasvatuksen arvoperusta

Haapaveden kaupungin vasun perusteiden arvopohja perustuu valtakunnallisen vasun arvoihin.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöä ohjaa positiivinen kasvatusote. Työntekijä sitoutuu ja uskoo omaan työhönsä ja sen vaikuttavuuteen. Hän arvostaa tekemäänsä työtä ja tiedostaa myös muiden työn

tärkeyden. Työntekijä uskoo lapsen kasvuun ja oppimiseen. Myönteinen ja turvallinen kasvatusilmapiiri luo oppimisen iloa. Jokainen lapsi kohdataan päivittäin sensitiivisesti ja hänet huomioidaan yksilöllisesti päivän aikana.

Jokaisella lapsella ja perheellä on oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi sekä saada arvostavaa kohtaamista. Huoltajat pitävät tärkeänä, että lapsella on oikeus kiireettömyyteen ja yksilölliseen huomioimiseen.

2.8.6 Oppimiskäsitys

Lapsen oppimisen lähtökohtana ovat lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. Lapsi oppii parhaiten, kun asia on hänelle tuttua ja mielekästä. On tärkeää, että opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Oppimisessa yhdistyvät tiedot, taidot, tunteet, toiminta, aistihavainnot, ajattelu ja keholliset kokemukset. Lapset oppivat havainnoiden ja ympäristöään tarkkaillen sekä muiden toimintaa jäljitellen. Jotta lapsi saisi positiivisia oppimisen kokemuksia, hänen pitää tuntea olonsa turvalliseksi ja voida hyvin.

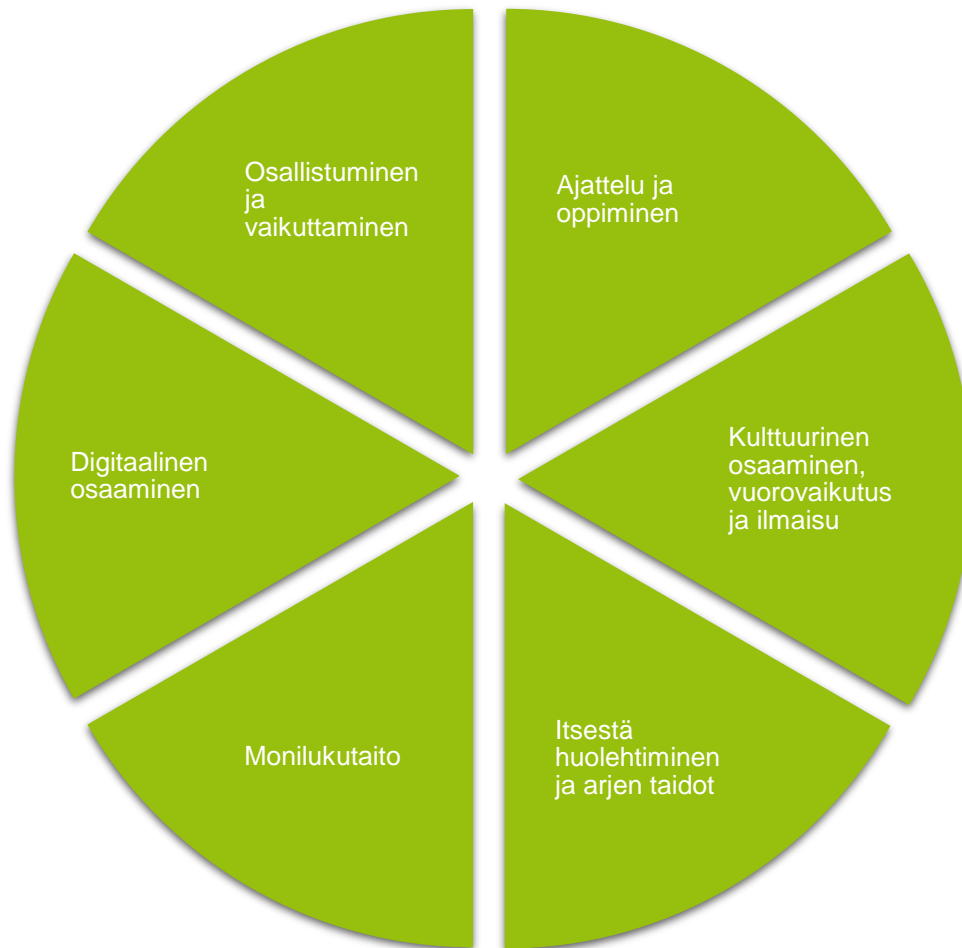
Yhteisöllisyyden ja yhteisön merkityksen arvostaminen näkyy esimerkiksi kaverin auttamisena ja ryhmässä oppimisena. Erilaisten ihmisten kanssa toimiminen ja yhteisöllisyyden kokeminen ovat tärkeitä lapselle ja kasvattaja huolehtii siitä, että lapsi pääsee ryhmän täysivaltaiseksi jäseneksi. Lasten tulee saada oppia henkilökunnan myönteisellä ohjauksella ja tuella, jolloin lapsen myönteinen käsitys itsestä oppijana vahvistuu.

Haapaveden varhaiskasvatuksessa kiinnitetään erityistä huomiota vuorovaikutuksen laatuun ja varmistetaan lapsen oikeus sensitiiviseen ja lämpimään kohtaamiseen aikuisen kanssa. Työntekijän tehtävänä on kunnioittaa ja vahvistaa lapsen luontaista uteliaisuutta ja mahdollistaa oppiminen moninaisessa ympäristössä sekä rakentaa varhaiskasvatuksen arki levollisuutta ja toimintaa yhdisteleväksi. Työntekijä osallistuu myös leikkiin havainnoiden ja pedagogisesti ohjailleen. Aikuinen vahvistaa lapsen itsetuntoa ja itsetuntemusta, mahdollistaa toistot ja auttaa lasta kasvattamaan sinnikkyyttä. Lapsella on oltava mahdollisuus yrittää ja epäonnistua ja oppia toistojen kautta uusia asioita.

2.8.7 Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet, arviointi ja kehittäminen

Laaja-alainen osaaminen tarkoittaa sitä, miten lapsi käyttää opittuja tietojaan ja taitojaan yksilönä ja yhteisönä jäsenenä erilaisissa tilanteissa. Tähän vaikuttavat lapsen arvot, asenteet ja tahto. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen

osaamisen osa-alueita ovat: ajattelu ja oppiminen, kulttuurin osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito, digitaalinen osaaminen, osallistuminen ja vaikuttaminen (kuvio 2).

Kuvio 2. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet

Ajattelu ja oppiminen

Haapaveden varhaiskasvatuksessa lapselle annetaan mahdollisuus monipuolisiin leikki- ja vuorovaikutustilanteisiin. Leikin lisäksi ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät muun muassa draaman, musiikin, kuvataiteen, liikunnan ja yhteisten keskustelujen kautta. Lasten kanssa tehdään erilaisia pitkäkestoisia projekteja, joiden suunnittelu, toteutus ja arviointi kehittävät ajattelun ja oppimisen taitoja. Lasta rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan.

Aikuiset iloitsevat lasten kanssa onnistumisista ja yhdessä opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Lasten kanssa harjoitellaan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuutta.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Kulttuurikasvatuksen tavoitteena on kehittää lapsen monipuolista ilmaisua ja vuorovaikutusta, mielikuvitusta ja luovuutta sekä tukea itsetuntoa. Tavoitteena on vahvistaa kulttuurien moninaisuuksien ymmärtämistä ja kunnioittamista. Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa.

Haapavedellä tehdään yhteistyötä vanhusten hoivapalveluiden kanssa vierailemalla lapsiryhmien kanssa eri yksiköissä. Myös eri oppilaitosten kanssa tehtävä yhteistyö lisää mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Yhteistyötä tehdään esimerkiksi Haapaveden opiston opiskelijoiden kanssa erilaisissa tapahtumissa ja opiskelijoita on mukana varhaiskasvatuksen arjessa.

Vuorovaikutuksen laatuun vaikuttavat varhaiskasvatuksen henkilökunnan ammatilliset taidot, asenne ja tapa toimia. Aikuinen luo omalla toiminnallaan positiivisen mallin toimintaan. Hänellä on aikaa kuunnella lasten kysymyksiä ja ajatuksia sekä kannustaa ja tukea positiiviseen vuorovaikutukseen. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan ja opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta suunnitelmallisesti yhdessä huoltajien kanssa ottaen huomioon kestävä elämäntavan mukaiset valinnat. Hyvinvoinnin edistämistä käsitellään lasten kanssa opettelemalla muun muassa tunteiden tunnistamista ja nimeämistä, itsesäätytaitoja, vuorovaikutusta ja sosiaalisia taitoja sekä opettelemalla hyvinvointia edistäviä asioita, joissa korostuvat levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitys. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja hyvinvointia edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Lasten kanssa harjoitellaan arjessa erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lasten kanssa opetellaan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa kehotunnekasvatuksen keinoin (katso luku 4.7.5).

Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Turvallisuus jokapäiväisessä toiminnassa liittyy itsestä ja toisista huolehtimiseen. Hyvät tavat, kyky ratkoa erimielisyyksiä ja toisia kunnioittava käytös kuuluvat kaikille. Turvallisen ja hyväksyvän ilmapiirin luominen on varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja huoltajien yhteinen tehtävä.

Varhaiskasvatuksessa on käytössä kuvaohjausta arjen taitojen tukemiseksi (esim. käsienpesu). Erilaisilla kuvilla (esim. mitä tänään ruokana, mitä materiaaleja missäkin säilytetään) helpotetaan lasten arkea, jolloin tieto on myös lasten saatavilla. Nopean piirtämisen tekniikkaa käytetään tukena arjen tilanteissa ja tunnesäätelyssä. Tunnekasvatusmateriaaleja hyödynnetään aktiivisesti tunnetaitojen harjoittelussa (esim. Piki ja Molli, mieli.fi sekä erilaiset tunnekortit ja -mittarit).

Monilukutaito

Monilukutaito tarkoittaa erilaisten tekstien ja viestien tulkintaa ja tuottamisen taitoja. Se on kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti keskeinen perustaito ymmärtää ja olla vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa. Monilukutaidon kehittyminen ja vahvistuminen tarvitsevat aikuisen mallia, rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Monilukutaitoa harjoitellaan Haapaveden varhaiskasvatuksessa monipuolisesti eri tavoin; tutkien, leikkien, kokeillen, piirtäen, kuvaten, kirjoittaen ja digitaalisia laitteita hyödyntäen. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa ympäristöissä. Kasvattajat ja lapset tuottavat yhdessä erilaisia esityksiä ja materiaaleja, joiden avulla lapset pääsevät harjoittelemaan monilukutaitoa. Lasten kanssa hyödynnetään kirjaston palveluita ja tutustutaan ajankohtaisiin näyttelyihin.

Monilukutaitoa käytetään osana oppimista, tiedon tuottamista ja dokumentointia. Opittuja ja havaittuja asioita tehdään näkyväksi ja näiden avulla havainnoidaan omaa ja yhteisön oppimista. Monilukutaitoa harjoitellaan arjessa myös vuorovaikutuksessa toisten lasten ja kasvattajien kanssa. Sosiaalisten tilanteiden harjoittelulla opetellaan tulkitsemaan ja lukemaan kasvojen ilmeitä ja kehon kieltä sekä pohtimaan toimintatapoja ja ratkaisukeinoja erilaisissa tilanteissa.

Digitaalinen osaaminen

Lapsi kasvaa yhteiskunnassa, jossa on vahvasti läsnä digitaalisuus. Digitaalista osaamista tarvitaan vuorovaikutuksessa ihmisten kesken, oppimisessa ja yhteiskunnassa toimimisessa. Haapavedellä varhaiskasvatus edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa vahvistamalla lasten digitaalista osaamista yhteistyössä huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksessa digitaalista osaamista harjoitellaan käyttäen erilaisia digitaalisia välineitä, sovelluksia ja oppimisympäristöjä samalla kun esim. leikitään, pelataan, tutkitaan, liikutaan, tuotetaan taiteellisia kokemuksia tai dokumentoidaan. Lasten kanssa opetellaan digitaalisten ympäristöjen monipuolista, vastuullista ja turvallista käyttöä.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Lasten kuuleminen ja heidän aloitteisiinsa vastaaminen vahvistavat lapsen osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja ja luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Lapset pääsevät vaikuttamaan esimerkiksi säännöllisissä lasten palaverissa, joissa lapset saavat tuoda esiin toiveitaan tai itseään puhuttavia asioita sekä sopia yhdessä ryhmän säännöistä ja toiminnoista. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa ja tulla kuulluksi.

Lasta kannustetaan ratkaisemaan haasteita ja toimimaan erilaisissa tilanteissa. Tavoitteena on luoda vuorovaikutteinen ja kannustava ilmapiiri, jossa erehtyminenkin on turvallista. Aikuiset havainnoivat ja huomioivat lasten toiveita ja palautteita arjen tilanteissa. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan erilaiset oppijat ja lapselle annetaan tilaa ja aikaa toimia omien edellytystensä puitteissa.

3. VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁸⁴.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁹.

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

89 Varhaiskasvatuslaki 7 §

90 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹². Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹³.

91 Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

92 Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

93 Varhaiskasvatuslaki 7 §

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä⁹⁴.

3.4. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt
- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

⁹⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

3.4.1 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt

Haapaveden varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin tavoitteena on vahvistaa varhaiskasvattajien avointa ja ennakkoluulotonta yhteistyötä, jossa jokainen oppii jokaiselta. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja kehitetään avointa keskustelukulttuuria, jossa arvostetaan jokaisen osaamista ja vahvuuksia. Työyhteisössä mahdollistetaan asioiden rohkea kokeileminen sekä sallitaan virheet ja epäonnistuminen. Henkilöstön oppimista edesauttavat yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi, huoltajilta saatu palaute sekä henkilöstön tietämys viimeaikaisista tutkimustuloksista. Toimivat moniammatilliset tiimit sekä tiimityö ovat myös oppivan työyhteisön ja tiedon jakamisen kannalta tärkeitä asioita. Säännölliset tiimipalaverit, tiimin sisäinen vuorovaikutus ja luottamus mahdollistavat yhteisten käytäntöjen ja toimintatapojen luomisen, vahvistavat yhteenkuuluvuutta sekä keskinäistä sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin.

Henkilöstön tehtävänä on huolehtia lapsen osallisuuden toteutumisesta. Arjessa lapsen osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo näkyvät jokaisen lapsen mielipiteiden, ajatusten ja ideoiden huomioimisena. Läsnä oleva ja sensitiivinen henkilöstö tarttuu lapsen tekemiin aloitteisiin ja mahdollistaa niiden toteuttamisen. Lapsen ottaminen mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin vahvistaa lapsen osallisuuden kokemusta. Tällöin lapsi oppii näkemään itsensä yhteisön vaikuttavana jäsenenä. Pienryhmissä toimiminen auttaa aikuisia luomaan parempaa vuorovaikutusta lasten kanssa. Henkilöstöllä on tällöin myös enemmän aikaa lapsen yksilölliseen tukeen, ohjaukseen ja havainnointiin. Pienryhmätyöskentely helpottaa myös lapsen oman toiminnan hallintaa. Henkilöstö toimii hyvän vuorovaikutuksen mallina lapsille ja tukee toiminnallaan lapsen vuorovaikutussuhteiden syntymistä ja säilymistä sekä opettaa lasta riitojen ratkaisemiseen rakentavasti yhdessä. Lasta kannustetaan ja hänen onnistumisensa kokemukset tehdään näkyviksi ja niistä iloitaan yhdessä.

Toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa tulee huomioida huoltajien toiveet lasta koskevista asioista. Henkilöstön tehtävänä on tukea toiminnallaan jokaisen lapsen oman kulttuurin

tuntemusta ja mahdollistaa lasten tutustuminen muihin kulttuureihin. Arjessa annetaan tilaa lasten kysymyksille ja pohdinnalle kulttuurien monimuotoisuudesta. Huoltajien ja henkilöstön välillä käytävät keskustelut antavat hyvän mahdollisuuden jakaa kulttuurillista tietoa puolin ja toisin. Toiminnassa huomioidaan lapsen kielelliset lähtökohdat ja huoltajien toiveet.

Lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia tuetaan vastaamalla lasten perustarpeisiin, huolehditaan mm. lapsen ravinnon saannista, levosta, turvallisista ihmissuhteista ja päivittäisestä liikunnasta. Kun perustarpeet ja turvallisuus on huomioitu, lapsi pystyy iloitsemaan ystävyyssuhteista, toiminnasta, liikkumisesta sekä oppimisesta. Henkilöstön tehtävänä on ehkäistä kiusaamista vaikuttamalla lapsiryhmän toimintaan, luomalla turvallinen ilmapiiri ryhmään sekä vahvistamalla lasten vuorovaikutustaitoja omalla läsnäolollaan ja esimerkillään.

Varhaiskasvatuksen esihenkilöt vastaavat toimintakulttuurin tavoitteiden toteutumisesta ja arvioinnista. Toimintakulttuuria kehitetään suunnittelemalla ja arvioimalla sitä säännöllisissä palaverissa eri yksiköissä sekä eri yksiköiden kesken. Myös yhteisiä koulutuksia ja tapahtumia järjestetään. Toimintakulttuurin kehittäminen on jatkuva prosessi ja jokainen kasvattaja sitoutuu kehittymään, kouluttautumaan ja muuttamaan toimintatapojaan. Toimintaa arvioidaan myös yhdessä lasten ja huoltajien kanssa.

3.4.2 Inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen

Inklusion tavoitteena on tasavertainen, osallistava kasvatus. Sen taustalla vaikuttavat yhdenvertaisuus, tasa-arvo, yhtäläiset oikeudet, osallisuus ja yhteisöllisyys sekä moninaisuuden arvostaminen. Moninaisuudessa huomioidaan esimerkiksi sukupuoli, etninen tausta, kieli, kulttuuri, uskonto, sosioekonominen tausta ja pedagogisen tuen tarve. Inklusiivista toimintakulttuuria määrittelevät myös henkilöstön myönteinen asenne ja riittävä ammattitaito sekä lapselle kohdistetut tukitoimet. Tavoitteena on tukea lasten kehitystä, kasvua ja oppimista huomioiden lasten moninaisuus sekä yksilölliset tuen tarpeet ja lähtökohdat.

Inklusion toteutuminen varhaiskasvatuksessa vaatii työntekijöitä ja tiimejä sitoutumaan ja asennoitumaan myönteisesti tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen perustuvan inklusion tavoitteisiin. Johtajat vastaavat siitä, että ohjaavien asiakirjojen inklusiiviset arvot ja tavoitteet muuntuvat pedagogisiksi käytännöiksi. Tämä edellyttää pedagogiikan johtamista, hyvien työolosuhteiden luomista ja ylläpitämistä, henkilöstön ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämistä ja kehittämistä sekä toiminnan kokonaisvaltaista organisointia. Inklusiivisia toimintatapoja tuetaan henkilöstön koulutuksilla, itsereflektiivisellä työotteella sekä käytettävissä olevien resurssien määrällä. Inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen on esihenkilöiden, henkilöstön, lasten ja

perheiden yhteinen asia. Kehittämällä inklusion prosessia voidaan koko varhaiskasvatuksen tavoitteeksi ottaa inklusiivinen ja kaikille yhteinen päiväkot.

Inklusiossa korostuu lasten osallisuus, joka näkyy esimerkiksi tukea tarvitsevien lasten ja ryhmän muiden lasten välisessä vuorovaikutuksessa, ystävyyssuhteissa, vertaisoppimisessa ja leikissä. Lasten osallisuudessa keskeistä on, että lapset ovat mukana toiminnassa, osallistuvat yhteiseen päätöksentekoon ja ovat tietoisia sen tärkeydestä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli ja vastuu osallisuuden mahdollistamisessa ja tukemisessa on tärkeä lapsiryhmissä, joissa lasten moninaisuus saattaa tehdä vuorovaikutuksesta ja sosiaalisen osallisuuden kokemisesta vaikeaa. Osallisuus on siis arvo, mutta myös päämäärä, jota aktiivisesti tavoitellaan.

Inklusiiviseen varhaiskasvatukseen kuuluvat sitä tukevat rakenteet ja toimintatavat, kuten tuen tuominen lapsen ryhmään, oppimisympäristön muokkaaminen erilaisten tarpeiden mukaan sekä inklusiivisuuden ylläpitäminen niin keskusteluissa kuin käytännössä. Haapaveden varhaiskasvatuksen rakenteellisia tukitoimia ovat esimerkiksi ryhmäkoon pienentäminen ja avustajat. Ryhmäavustajat ovat koko ryhmän käytettävissä ja henkilökohtaiset avustajat tarjoavat yksilöllistä tukea. Avustajien tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa lasten osallistuminen toimintaan. Avustajat voivat myös ohjata muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä. Myös kiertävän varhaiskasvatuksen erityisopettajan kokemus ja ammattitaito tukee varhaiskasvatustiimin toimintaa ja osaamista.

3.4.3 Kiusaamisen, vakivallan ja häirinnän ehkäisy ja niihin puuttuminen

Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen edellyttää tietoa ja ymmärrystä kiusaamisesta ilmiönä. On ymmärrettävä, mitä kiusaaminen on (kuvio 3). Käsitys kiusaamisesta voi vaihdella paljonkin riippuen esimerkiksi iästä ja sukupuolesta. Voimme puuttua vain sellaiseen, minkä havaitsemme ja käsitämme kiusaamiseksi. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää nähdä ja pohtia eri osapuolten (lasten, vanhempien ja työntekijöiden) näkemystä kiusaamisesta, jotta yhteinen ymmärrys asiasta voidaan luoda. Kasvattajien on tärkeä käydä yhteisiä arvokeskusteluja ja avata käsitteitä, jotka liittyvät kiusaamisen taustoihin ja kiusaamisen havaitsemiseen. Käytyjen keskustelujen jälkeen näkemys kiusaamisesta konkretisoituu ja yhtenäistyy, jolloin kiusaamisen eri muotoja on helpompi tunnistaa ja huomata.

FYYSINEN	HENKINEN	SOSIAALINEN
<ul style="list-style-type: none"> •Lyöminen •Potkiminen •Kamppaaminen •Esteenä oleminen •Vaatteiden repiminen •Nipistely •Kivien/hiekan heittäminen •Leikkien sotkeminen 	<ul style="list-style-type: none"> •Haukkuminen •Nimittely •Härnääminen •Vaatteiden/ulkonäön kommentoiminen •Selän takana puhuminen •Ilveily, ilmeily 	<ul style="list-style-type: none"> •Uhkailu •Manipulointi •Kiristäminen •Poissulkeminen •Selän takana puhuminen •Puhumatta jättäminen

Kuvio 3. Päiväkodissa esiintyvät kiusaamisen muodot ja tavat (Kirves & Stoor-Grenner 2010).

Kiusaamisen ehkäisy

”Kiusaamisen ehkäisy on laadukasta peruspedagogiikkaa, joka toteutetaan arjen tilanteissa.”

Tiina Haapsalo

Haapaveden kaupungin varhaiskasvatuksessa laaditaan/päivitetään jokaisen toimintakauden alussa ryhmäkohtainen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma (liite 3), jota edeltää yksikössä käyty yhteinen keskustelu esihenkilön johdolla. Jokainen työntekijä sitoutuu noudattamaan yhteisesti laadittua suunnitelmaa. Suunnitelmat laitetaan esille huoltajien nähtäväksi.

Laadukkaassa varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ehkäisy on arjen pedagogiikkaa. Tärkeää on luottamuksellinen ja vapaa tunneilmapiiri sekä aikuisten aito läsnäolo lapsiryhmässä. Kiusaamisen ehkäisy toteutuu arjen pienissä hetkissä esimerkiksi alla olevan kuvion 4 mukaisissa asioissa. Lisäksi voidaan hyödyntää valmiita tunnekasvatuksen ja kiusaamisen ehkäisyn materiaaleja, joita ovat esimerkiksi:

- Mollin ja Piki (K. Kirkkopelto)
- Askeleittain (www.askeleittain.fi)
- Häijyherneitä ja lempeyslientä (K. Liuska ja T. Turunen)
- Jukka Hukka -kirjat ja tunnekortit (A. McDonald)
- Fanni -kirjat ja tunnetaitokortit (J. Pöyhönen & H. Livingstone)
- Tunnemuksua ja Mututoukkaa -tunnetaito-ohjelma (A. Peltonen, T. Kullberg-Piilola & M. Kullberg-Turtiainen)
- Huomaa hyvä! Vahvuusvariksen bongausopas ja toimintakortit (L. Uusitalo-Malmivaara & K. Vuorinen)

- www.viitotturakkaus.fi
- www.positiivinenkasvatus.fi -Ilo olla yhdessä
- www.mieli.fi
- Pesarapuuttumisen -malli (<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/seksuaalisen-hairinnan-ennaltaehkaisy/>)

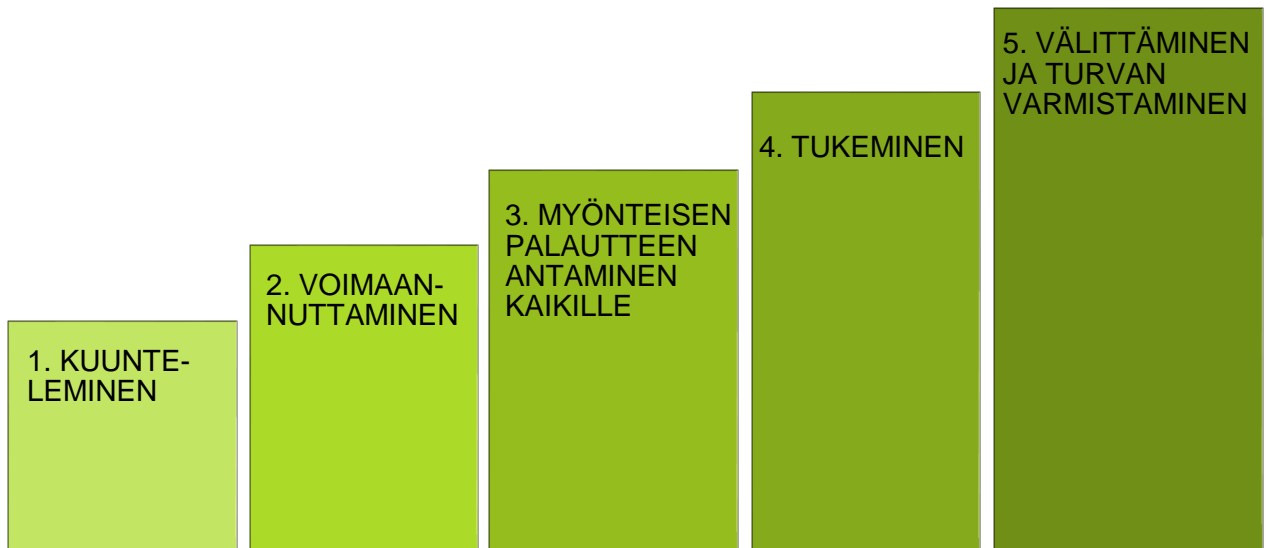
Kuvio 4. Kiusaamisen ehkäisyn keinoja varhaiskasvatuksen arjessa

Kiusaamiseen puuttuminen

”Kun yhteisössä loukataan, on ensisijainen tarve palauttaa (luoda) turvallisuudentunne ja välittäminen loukatulle ja koko yhteisöön. Tämä on kasvattavien ammattilaisten tehtävä.”

Maija Lanas

Mikäli kiusaamista esiintyy, siihen tulee puuttua välittömästi ottaen huomioon tilanteen kaikki osapuolet. Aikuisten tehtävänä on luoda turvallinen ilmapiiri, jossa jokaisen näkökulma tulee huomioiduksi. Lapset oppivat siitä, miten heidät kohdataan ja heille vahvistuu luottamus aikuisen toimintaan kiusaamistilanteen käsittelyssä. Kuviossa 5 käydään läpi kiusaamistilanteen käsittelyprosessia.

Kuvio 5. Aikuisen tehtäviä kiusaamiseen puuttumisessa

1. KUUNTELEMINEN

- Kuunnellaan lasten kertomuksia ja kohdataan osalliset. Kuullaan kaikkia osapuolia
- Kiireettömyys
- Aito kiinnostus, ei hätäilyä päätelmiin
- Joskus aikuinen huomaamattaan "varastaa" asian käsittelyn uhrilta. Kiinnitetään huomiota, ettei näin käy.

2. VOIMAANNUTTAMINEN

- Aikuinen on lasten voimaannuttaja, ei tuomari
- Tilanteita käsitellessä on tärkeää kommunikoida ja toimia palauttavasti, korjaavasti, välittävästi ja voimaannuttavasti kaikkia kohtaan
- voima ratkaista mahdollomalta tuntuva tilanne tulee aikuiselta
- Vertaistuki tärkeää. Empatiataitojen opettaminen kaikille osapuolille

3. MYÖNTEISEN PALAUTTEEN ANTAMINEN KAIKILLE

- Aikuisen tehtävä on antaa myönteistä palautetta kaikille osapuolille heidän osoittamistaan vahvuuksista esim. rohkeus, ilmaisu, sanoittaminen, kuunteleminen
- vahvistaa lapsen uskoa itseensä hyvin toimivana ihmisenä

4. TUKEMINEN

- Aikuinen myötäelää lapsen tunteita, auttaa tunnistamaan tunteet ja sanoittaa niitä esim. viha, pelko, ahdistus/jännitys,

- Vaikeiden tunteiden käsittelyyn tarvitaan aikaa
- kohtaamattomina saattavat johtaa ratkaisuihin, jotka eivät johda mihinkään (nopea hyvitys, vastuun välttäminen)
- (Aikuisellakin on tunteita, mutta ne eivät ole tilanteessa olennaisia ja ne käsitellään toisaalla).

5. VÄLITTÄMINEN JA TURVAN VARMISTAMINEN

- Aikuisen tehtävänä on varmistaa, että kaikki osapuolet kokevat prosessin reiluksi ja heidät kohdataan kunnioittaen
- Aikuinen varmistaa myös, että kaikkien...
 - osapuolten totuutta kunnioitetaan
 - oikeudet toteutuvat
 - kuulemisen tunne nähdään tärkeänä
 - turvallisuuden tunnetta varjellaan
 - tarpeet huomioidaan
- Muuten omalla toiminnallamme ylläpidämme kiusaamisen mekanisme: toisen kielteinen kohtelu on oikeutettu, jos itse kokee toisen ansaitsevan sen.

Haapaveden varhaiskasvatuksessa on laadittu toimintaohjeet haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa työskentelyyn (liite 12).

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien rooli kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tärkeä. Vaikka kiusaaminen tapahtuu varhaiskasvatuksessa ja akuutit tilanteet ratkaistaan ryhmässä, on kiusaaminen aina myös kodin asia. Onnistunut kiusaamisen ehkäisy edellyttää yhteistyötä ja yhteisiä arvoja huoltajien ja varhaiskasvatuksen kanssa. Varhaiskasvatuskeskusteluissa ja vanhempainilloissa on tärkeä käsitellä asiaa ja antaa kaikille huoltajille mahdollisuus osallistua yhteiseen arvokeskusteluun.

Henkilöstön tulee kuunnella huoltajia ja ottaa heidän huolensa vakavasti. Lapset kertovat yleensä kotona kokemuksistaan ja usein myös negatiiviset asiat kerrotaan mieluummin kotona. Huoltajat huomaavat myös lasten oireita (esim. haluttomuus lähteä varhaiskasvatukseen, univaikeudet, kivut), joihin tulee kiinnittää huomiota. Henkilöstön tehtävänä on selvittää yhdessä huoltajien kanssa, mitä lapsen oireilun tai kertomusten takana on.

Huoltajat saattavat huomaamattaan välittää lapselle sellaisia arvoja ja tapoja, jotka ylläpitävät kiusaamista, esimerkiksi itsensä puolustaminen lyömällä tai toisten ihmisten arvostelu ja arviointi. Näistä on tärkeä keskustella huoltajien kanssa ja lisätä heidän tietoisuuttaan ja ymmärrystään kiusaamisesta. Luottamuksen syntymiseen on tärkeä panostaa, jotta yhteistyö toimii myös

kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisemisessä ja puuttumisessa. Henkilöstön tulee muistaa kunnioittava puhe lapsista ja perheistä aikuisten välisessä keskustelussa. Parhaiten lapset oppivat kaveritaitoja ja keskinäistä kunnioitusta, kun koti ja varhaiskasvatus tekevät tiivistä yhteistyötä.

3.4.4 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Varhaiskasvatusympäristö käsittää fyysisen lähiympäristön, psyykkisen ilmapiirin sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen. Kasvattajilla on vastuu ja velvollisuus edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista kaikissa ympäristöissä ja tilanteissa, joissa lapsen kanssa toimitaan päivän aikana. Henkilöstön tehtävänä on suunnitella ja luoda varhaiskasvatusympäristö, jossa lapsen on mahdollista ennakoita tilanteita, tapahtumia ja aikuisten odotuksia. Pysyvät, toistuvat ja ennakoitavat asiat lisäävät lapsen turvallisuuden ja hallinnan tunnetta. Toiminnan tukena käytetään esimerkiksi kuvia ja piirtämistä. Lapsella on mahdollisuus nähdä päivän tapahtumat etukäteen ja saada tietoa ilman, että hänen tarvitsee aina kysyä aikuiselta. Tilanteiden ennakoinnissa ajan määrittäminen lapselle esimerkiksi tiimalasin tai Time Timer -kellon avulla auttaa lasta käsittämään jäljellä olevan ajan.

Oppimisympäristöt rakennetaan toimintaan houkuttelevaksi ja innostavaksi sekä ryhmän tarpeita vastaavaksi. Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Lasten saatavilla tulee olla ikätasoisia, pedagogisia, turvallisia sekä toimintaan kannustavia ja innostavia materiaaleja ja välineitä. Teknologiaa hyödynnetään osana oppimisympäristöjä. Varhaiskasvatuksessa käytetään erilaisia digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä osana arjen toimintaa, opetusta ja dokumentointia. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä mahdollistetaan myös sisällä tapahtuva liikunnallinen toiminta ja innostetaan lapsia liikkumaan monipuolisesti. Jotta lapset saavat oppimisympäristöistä kaiken mahdollisen hyödyn, toimitaan joustavasti pienemmissä ryhmissä ja porrastetaan toimintaa. Näin lapsella on tilaa leikkiin ja mahdollisuus rauhoittumiseen.

Sosiaalinen oppimisympäristö rakentuu hyvistä, kunnioittavista kohtaamisista sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Myönteinen, iloinen, avoin, rohkaiseva ja lämmin ilmapiiri vahvistaa lapsen hyvinvointia. Ryhmän kaveritaitoja vahvistetaan yhteisten keskustelujen ja erilaisten leikkien avulla. Lapsille opetetaan hyviä tapoja ja muiden ihmisten huomioimista omassa toiminnassaan. Myönteinen palaute luo hyväksyvää ilmapiiriä ja toisten arvostusta. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsilla on mahdollisuus päästä syliin ja saada lohtua sitä tarvitessaan. Heille osoitetaan kiintymystä ja lämpöä, jotka lisäävät turvallisuuden tunnetta. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän kysymyksiinsä vastataan. Lasten itsetunnon kehittymistä tuetaan rohkaisemalla

ja tarjoamalla onnistumisen mahdollisuuksia. Yhteistyö huoltajien kanssa on kunnioittavaa, arvostavaa ja avointa. Huoltajia kuullaan ja heidät nähdään tärkeänä osana yhteisöä.

Haapavedellä vaalitaan lasten mahdollisuutta olla vuorovaikutuksessa eri-ikäisten ja erilaisten ihmisten kanssa säännöllisesti. Haapaveden varhaiskasvatuksessa kehitetään kyläilykulttuuria eri varhaiskasvatusyksiköiden välillä ja ylläpidetään säännöllistä yhteistyötä eri vanhustenhuoltoyksiköiden kanssa. Lasta ohjataan huomaamaan ja kunnioittamaan kotipaikkakuntansa luontoa, sen monimuotoisuutta ja rikkautta sekä kotiseudun kulttuuriperintöä (mm. kansanmusiikki, kanteleen soitto, suksi- ja hiihtoperinne, museot). Luonto on Haapavedellä iso osa oppimisympäristöä. Retket lähiluontoon kuuluvat varhaiskasvatuksen arkeen. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten sekä oppimisen paikkoina. Paikallista aktiivista musiikki- ja tanssiharrastusta voidaan hyödyntää rikastuttamaan varhaiskasvatuksen arkea esim. järjestämällä pienimuotoisia tilaisuuksia, joissa harrastajat voivat sekä esiintyä että kertoa lapsille harrastuksistaan. Teatteriesityksiin, konsertteihin, ja muihin lasten tapahtumiin osallistutaan aktiivisesti sekä kirjaston palveluja käytetään säännöllisesti. Myös virtuaaliset vierailut esimerkiksi museoihin ovat mahdollisia.

Henkilöstön tehtävänä on havainnoida, arvioida ja kehittää oppimisympäristöä suunnitelmallisesti tilojen toimivuuden, turvallisuuden, terveellisuuden, lasten tarpeiden sekä pedagogisten tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta. Henkilöstön oman toiminnan reflektointi ja rakentava palaute työyhteisössä mahdollistaa oppimisympäristön kehittämisen. Havainnoidessa voi pohtia, miten seuraavat asiat toteutuvat arjessa:

- *Miten sitoutuneita lapset ovat leikkiin ja muuhun toimintaan?*
- *Näkyykö lasten ilo ja innostus toiminnassa ja oppimisympäristöissä?*
- *Vahvistaako oppimisympäristö lasten omatoimisuutta ja lapsille ominaisia tapoja toimia?*
- *Tukeeko oppimisympäristö lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua?*
- *Annetaanko lapselle mahdollisuus osallistua oppimisympäristön suunnitteluun ja arviointiin?*
- *Miten lastenkulttuuri ja lasten mielenkiinnonkohteet näkyvät oppisympäristössä?*
- *Onko oppimisympäristö kokonaisuutena tarkoituksenmukainen ja toimiva?*
- *Mahdollistuuko päivittäinen lapsilähtöinen liikkuminen?*

Oppimisympäristön arvioinnissa hyödynnetään myös lasten ja huoltajien mielipiteitä ja kokemuksia. Lasten kanssa arviointi voidaan toteuttaa esimerkiksi haastattelemalla, keskustelemalla koko ryhmän kanssa tai pienemmissä ryhmissä ja valokuvaamalla. Huoltajat voivat ilmaista mielipiteitään ja kokemuksiaan oppimisympäristöstä esimerkiksi päivittäisten keskustelujen, vasu-keskusteluiden ja kyselyiden yhteydessä.

3.4.5 Yhteistyön tavoitteet, käytännöt ja arviointi

Yhteistyö huoltajien kanssa

Henkilöstön vastuulla on luoda edellytykset tasavertaiselle yhteistyölle kaikkien huoltajien kanssa. Varataan riittävästi aikaa lapsen tutustumiselle, perheen kuulemiselle sekä keskustelulle. Kasvatuskumppanuudessa huomioidaan lapsen ja huoltajan osallisuus sekä mahdollisuus vaikuttaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön ja arkeen. Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma noin kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen alkamisesta. Vasu-keskustelu käydään yhdessä lapsen huoltajien kanssa ja suunnitelmaan kirjataan sovitut yhteistyökäytännöt. Ensisijaisesti keskustelussa keskitytään lapsen vahvuuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin sekä varhaiskasvatustoiminnalle asetettuihin tavoitteisiin, jotka pohjautuvat lapsen yksilöllisiin tarpeisiin.

Varhaiskasvatuksessa korostuu vasu-keskustelujen lisäksi päivittäinen vuorovaikutus lapsen haku- ja tuontitilanteissa huoltajan kanssa. Näissä tilanteissa henkilöstön tulee tietoisesti miettiä, mitä lapsen päivästä kerrotaan; mitä lapsi on tehnyt, miksi, miten. Lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden, myös lasta kannustetaan kertomaan päivästäan huoltajalle. Hyvässä yhteistyössä huoltajien kanssa edistetään välittämisen, keskinäisen huolenpidon ja myönteisen vuorovaikutuksen kulttuuria. Vanhempainillat, tapahtumat, teemapäivät ja juhlat rikastuttavat varhaiskasvatuksen arkea. Niitä voidaan toteuttaa yhteistyössä huoltajien kanssa ja niihin voidaan kutsua yhteistyötahoja esittäytymään. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa ryhmälle sopivalla tavalla. Viestintävälineitä voivat olla esimerkiksi WhatsApp, tekstiviestit, tiedotteet, Wilma, blogi, kaupungin nettisivut, videointi ja valokuvaus.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tehtävänä on huolehtia lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista sekä varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Yhteistyötä eri tahojen kanssa tehdään ensisijaisesti huoltajien suostumuksella. Varhaiskasvatuksen yhteistyö painottuu perhe- ja sosiaalipalveluihin kuten lastenneuvola, lastensuojelu, perheneuvola, kuraattori ja perhetyö.

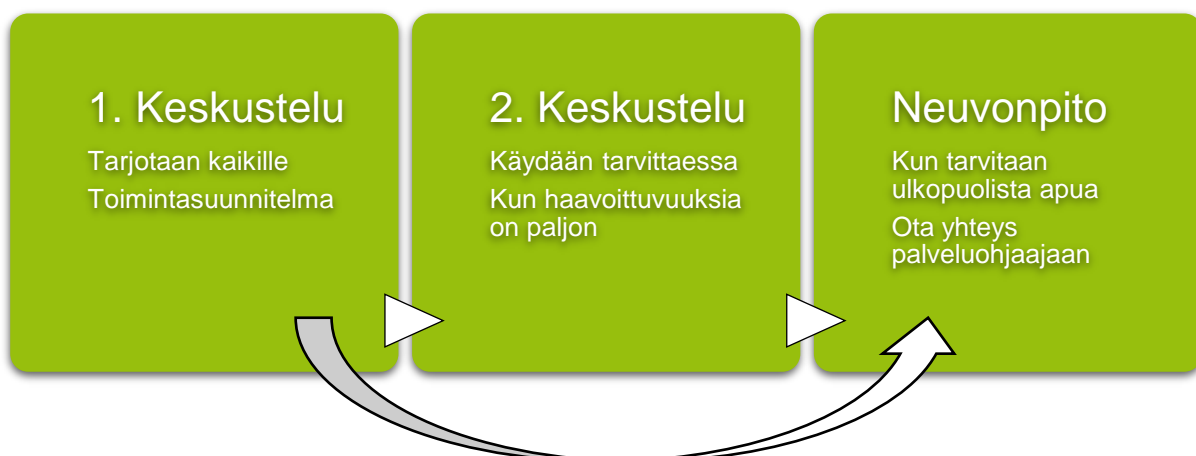
Yhteistyötä tehdään myös muiden lasta tukevien tahojen kanssa (esimerkiksi puhe-, toiminta- ja fysioterapia sekä Oulun yliopistollisen sairaalan kanssa). Yhteistyötä suunniteltaessa kannustetaan yhteistyötahoja toimimaan lapsen kanssa myös ryhmän mukana. Myös muiden paikallisten ja alueellisten toimijoiden kanssa tehdään yhteistyötä (esimerkiksi kunnan kulttuuri- ja liikuntapalvelut, ravitsemus- ja siivouspalvelut, opetustoimi, seurakunta, järjestöt, oppilaitokset, tulkkauspalvelut, kehitysvammahuolto, poliisi, palo- ja pelastustoimi).

Neuvolan kanssa tehdään yhteistyössä neljävuotiaiden lasten laajaan terveystarkastukseen liittyvä LENE (Leikki-ikäisen lapsen neurologinen arvio), johon sisältyy myös varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio lapsen kehityksestä, hyvinvoinnista ja arjen sujumisesta varhaiskasvatuksessa. Arvioon käytetään neuvolan laatimaa lomaketta, joka lähetetään suoraan lastenneuvolan terveydenhoitajalle huoltajan suostumuksella. Terveystarkastuksen jälkeen lastenneuvola on vanhempien luvalla tarvittaessa yhteydessä lapsen varhaiskasvatusyksikköön.

Esihenkilöt sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajat tekevät alueellista yhteistyötä lähikuntien kanssa kerran tai kaksi vuodessa, jossa jaetaan kokemuksia ja käytäntöjä. Tätä yhteistyötä pyritään vahvistamaan. Kunnallisen varhaiskasvatuksen ja yksityisen varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön kehittäminen on tärkeää. Esiopettajien välistä yhteistyötä tehdään sekä varhaiskasvatuksen että koulun kanssa. Opettajat kokoontuvat jakamaan kokemuksia ja ideoita sekä suunnittelemaan yhteistä toimintaa.

Mikäli lapsi tulee varhaiskasvatukseen sosiaalihuollon tukitoimena, järjestetään ennen varhaiskasvatuksen alkamista yhteistyöpalaveri. Palaveriin kutsutaan huoltajat, varhaiskasvatuksen työntekijä sekä muut perheen kanssa työskentelevät tahot. Palaverin koolle kutsujana on yleensä sosiaalihuollon edustaja.

Haapavedellä on käytössä *Lapset puheeksi* -menetelmä (kuvio 6), jota käytetään kaikissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä kouluissa. Tavoitteena on siirtää painopiste korjaavista palveluista ennaltaehkäiseviin palveluihin. Varhaiskasvatuksessa *Lapset puheeksi* -keskustelua tarjotaan kaikille kolme- ja viisivuotiaiden lasten huoltajille. Keskustelu käydään myös aina, kun nousee huoli lapsesta. *Lapset puheeksi* -keskustelun jälkeen vastuu mahdollisesta monialaisen yhteistyön järjestämisestä siirtyy palveluohjaajalle.

Kuvio 6. LP-menetelmä

4. VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 6). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 6. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet

sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelmään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁵ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

95 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

4.5.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 7. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-

verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin

herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median näkökulmista**. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähdettä ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaa kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä

käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erytistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja

itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojä tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömiseen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä⁹⁶. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettiä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja

⁹⁶ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatustilaisissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä

- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

4.7.1 Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä

Jokaisessa Haapaveden varhaiskasvatuksen yksikössä suunnitellaan pedagoginen toiminta ryhmän tarpeiden mukaisesti ja huomioiden lasten mielenkiinnonkohteet sekä huoltajien toiveet. Toiminta tehdään näkyväksi ryhmävasussa käytännön toimia esille tuoden. Toiminnan suunnittelun lähtökohdista ovat leikki ja lapselle ominaiset tavat toimia. Suunnittelussa otetaan huomioon joustavat siirtymiset toiminnasta toiseen sekä pienryhmätoiminta. Suunnitelma on ryhmän arjessa elävä ja joustava.

Varhaiskasvatuksen toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan mielekkäästi ja sujuvalla jatkumolla ryhmästä toiseen. Pedagoginen toiminta tehdään näkyväksi huoltajille mahdollistamalla toimintaan osallistuminen arjessa tai esimerkiksi tapahtumien järjestämisessä sekä jakamalla arkea kuvin, kuulumisia vaihtaen ja päivän toiminnasta kertoen.

Pedagogisen toiminnan arviointi tapahtuu säännöllisen havainnoinnin ja dokumentoinnin avulla. Toiminnan arvioinnissa huomioidaan lapsen mielipide esimerkiksi haastatteleamalla lasta tai pyytämällä mielipide peukkuja näyttäen. Huoltajien kanssa arvioidaan toimintaa päivittäisissä arjen kohtaamisissa. Lisäksi huoltajille tarjotaan mahdollisuus toiminnan laajempaan arviointiin vuosittaisessa arviointikyselyssä. Pedagogista toimintaa arvioidaan ryhmittäin vähintään kolme kertaa toimintakauden aikana (ryhmävasun kirjaaminen syys-lokakuussa, arviointi tammi-helmikuussa sekä toimikauden lopuksi touko-kesäkuussa). Toiminnan arvioinnin pohjana toimii varhaiskasvatusryhmän ryhmävasu. Henkilöstö arvioi omaa ja tiimin toimintaa säännöllisesti esimerkiksi vuorovaikutuksen, osallisuuden sekä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tuen näkökulmasta. Esihenkilöt käyvät henkilöstön kanssa vuosittain kehityskeskustelun joko tiimeittäin tai henkilökohtaisesti. Henkilöstön itsearviointia sekä huoltajilta ja lapsilta saatua palautetta hyödynnetään työtapojen kehittämisessä.

4.7.2 Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen keskeinen työmenetelmä, joka tukee varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä yhteistyössä lasten ja huoltajien kanssa. Pedagogista dokumentointia tulee tarkastella yksittäisen lapsen, lapsiryhmän, huoltajien sekä henkilöstön tasolla. Pedagogisen dokumentoinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä ja siinä hyödynnetään erilaisia dokumentointimenetelmiä. Työtiimillä on oltava suunnitelma dokumentoinnin toteuttamisesta, jotta koko työtiimi sitoutuu siihen. Suunnitelmassa on hyvä tulla esille missä, milloin ja miten usein dokumentointia tehdään ja kuka siitä vastaa. Pedagogisen dokumentoinnin ymmärrys syntyy vasta siitä, kun dokumenttien äärelle yhdessä pysähdytään. Huomioitavaa on, että yhteistyö lasten ja huoltajien kanssa tekee dokumenttien tulkinnasta monipuolisemman ja rikkaamman. Pedagogisen dokumentoinnin prosessi on hyödyllinen vain, jos sen tarjoamiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin tartutaan. Tärkeää on tämän jälkeen pohtia, miten pedagogista toimintaa voidaan saadun tiedon perusteella kehittää.

Lapsen oma arki varhaiskasvatuksessa tallennetaan esimerkiksi valokuvin, tarinoin, piirustuksin ja sadutuksin. Dokumentointi tapahtuu yhdessä lasten kanssa, jolloin lapset oppivat havaitsemaan omaa kasvuaan ja kehitystään. Lasta ja lapsen kehitystä havainnoidaan säännöllisesti arjessa ja havaintoihin kirjataan lapsen nimi ja päivämäärä. Dokumentit ovat kaikkien ryhmässä työskentelevien aikuisten käytössä. Kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia. Useissa Haapaveden varhaiskasvatusyksikössä on käytössä WhatsApp -ryhmä, jonka kautta päivän kuulumisia jaetaan huoltajille.

4.7.3 Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat periaatteet

Työtapoja valitessa periaatteena on mahdollistaa lasten tutkiva ote maailmaan. Erilaisia menetelmiä käytetään monipuolisesti ja oppimisympäristöjä rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Lapsille annetaan aikaa ja tilaa leikkiä. Työtapoja ohjaavat asetetut tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Henkilöstö pyrkii suunnitelmissaan ja työtavoissaan joustavuuteen huomioimalla sensitiivisesti lasten aloitteet ja tunnetilat sekä kannustamalla lasta positiivisesti ja luottamalla lapsen osaamiseen. Monipuoliset työtavat edellyttävät muuntuvia oppimisympäristöjä ja mahdollisuutta myös rauhoittumiseen ja yksin toimimiseen.

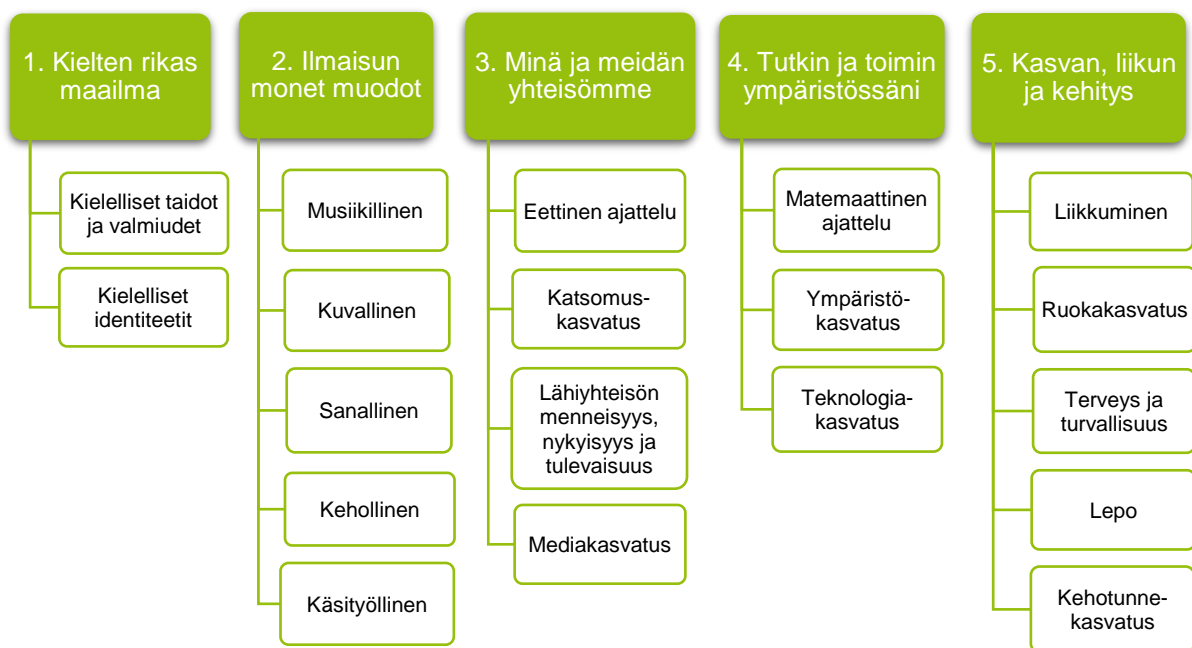
4.7.4 Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti

Leikki on keskeistä varhaiskasvatuksessa. Leikkiessään lapset jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä oppivat kokemuksistaan. Leikissä lapsen käsitys itsestä ja muista ihmisistä kehittyy. Lasten leikeille annetaan aikaa, tilaa ja materiaaleja. Aikuinen tukee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti lapsen leikin kehitystä, esimerkiksi rohkaisee ja auttaa tarvittaessa leikin aloittamista ja etenemistä. Aikuinen mahdollistaa lapsen osallistumisen yhteiseen leikkiin inklusiivisten periaatteiden mukaisesti esimerkiksi ohjaamalla leikkiä, sopimalla leikin säännöistä lapsen kanssa tai olemalla itse mukana leikissä. Haapaveden varhaiskasvatusyksiköiden ryhmissä hyödynnetään muun muassa leikkipassi-idea. Näin mahdollistetaan kaikkien osallistuminen leikkeihin ja harjoitellaan vuorovaikutustaitoja koko ryhmän lasten kanssa muuttuvien leikkien ja leikkikavereiden avulla. Leikin kunnioittaminen näkyy myös siinä, että kaikille leikkijöille annetaan leikkirauha.

Henkilöstö havainnoi ja dokumentoi lasten leikkiä hyödyntäen esimerkiksi *Huomaa minut*-lomaketta (MLL). Se auttaa ymmärtämään lasten ajattelua, tunteita ja kokemuksia sekä huomaamaan lasten kiinnostuksen kohteita. Havaintoja hyödynnetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Huoltajien kanssa keskustellaan havainnoista ja leikin merkityksestä, jolloin mahdollistetaan leikin jatkuminen kotona. Henkilöstön tulee tiedostaa erilaisten leikkien merkitys (esimerkiksi keskittynyt tutkiminen, spontaani luova ilmaisu, vauhdikas liikunta- ja peuhausleikki) lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Monia tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella hyödyntäen loruja, sanaleikkejä, lauluja, draamaa, liikkumista ja yhteistä hassuttelua. Lapsille suunnatun lastenkulttuurin ja median tuntemus, erilaisiin peleihin ja digitaalisiin välineisiin tutustuminen auttavat henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä.

4.7.5 Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä

Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista (kuvio 9), joita harjoitellaan yhdessä arkisissa tilanteissa. Ne eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Tärkeitä oppimistilanteita ovat arjen rutiinit kuten pukeminen, ruokailu ja vessahetket, siirtymät toiminnosta tai tilasta toiseen sekä leikki ja ohjattu toiminta.

Kuvio 9. Oppimisen osa-alueet

Kielten rikas maailma

Lapsen uteliaisuutta, innostusta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin, ilmaisuun ja kulttuureihin vahvistetaan esimerkiksi riimeillä, loruilla, kielellä leikkittelyllä, lauluilla ja saduilla. Kiireettömät juttelut sekä kasvattajan hetkessä antama ohjaus ja palaute ovat tärkeitä. Kasvattajan taito lukea sanatonta viestintää auttaa lasta tulemaan ymmärretyksi. Arjen tilanteissa hyödynnetään kuvia, nopeaa piirtämistä ym. materiaalia ympäröivän maailman sanoittamiseksi lisäten näin lapsen osallisuutta ja aktiivisuutta sekä vahvistaen omatoimisuutta. Näin pyritään varmistamaan myös S2 – lasten osallisuus.

Ilmaisun eri muodot

Haapaveden varhaiskasvatuksessa lapselle tarjotaan kokemuksia ja elämyksiä esimerkiksi kulttuuritoimen kautta järjestetyillä esityksillä sekä hyödynnetään paikallista kulttuuria osana varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen arjessa annetaan tilaa lapsen mielikuvitukselle, omille oivalluksille ja itseilmaisulle aikuisten rikastaessa toimintaa erilaisia menetelmiä hyödyntäen. Hassuttelulla ja elämyksillä hahmotetaan maailmaa. Toiminnan pääpaino on itse prosessissa ei niinkään lopputuloksessa.

Minä ja meidän yhteisömme

Jokaisen ryhmän jäsenen menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta hyödynnetään moninaisuuden ja tasavertaisuuden ymmärtämiseksi. Aihepiirit voivat nousta spontaaneista lapsen ja kasvattajan välisistä tai lasten keskinäisistä vuorovaikutustilanteista. Haapaveden varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa. Se tarjoaa tunnustuksettomia tuokioita Haapaveden eri varhaiskasvatusyksiköissä. Lisäksi seurakunta kutsuu varhaiskasvatuksen ryhmiä lapsille järjestettäviin kirkkotilaisuuksiin muutaman kerran vuodessa. Huoltajilta kysytään suostumus lapsen osallistumisesta uskonnollisiin tilaisuuksiin varhaiskasvatussopimusta tehtäessä. Mediakasvatuksessa henkilöstön tehtävänä on luoda turvalliset puitteet mediankäytölle ja opettaa medialukutaitoja.

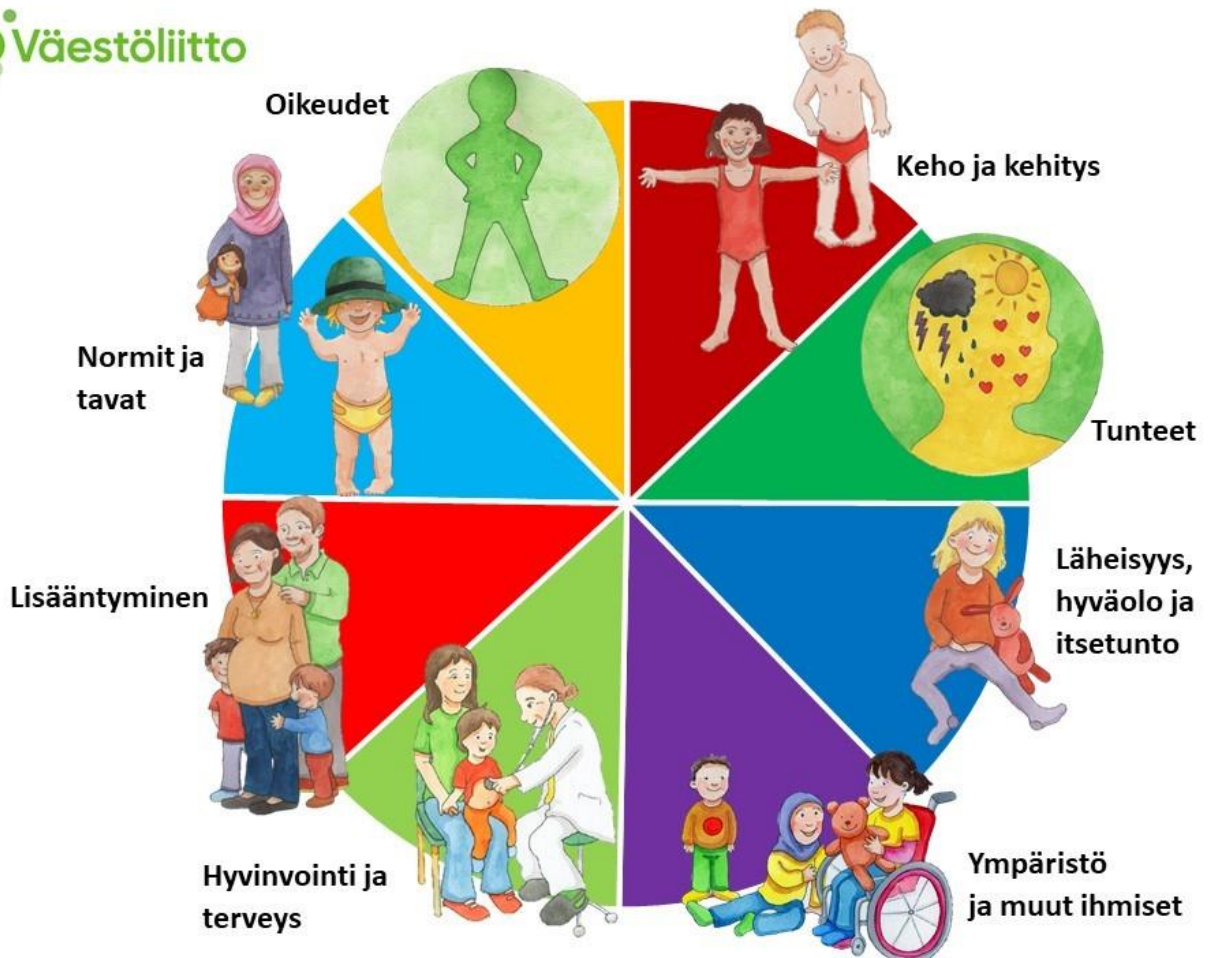
Tutkin ja toimin ympäristössäni

Tutkimalla, ihmettelemällä, havainnoimalla, vertailemalla ja jäsentämällä ympäröivää maailmaa luodaan pohjaa matemaattiselle ajattelulle. Samalla opitaan arvostamaan ympäristöä, liikkumaan turvallisesti lähiympäristössä sekä harjoittelemaan ongelmanratkaisutaitoja. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan leikillä, vuorovaikutuksella ja erilaisilla välineillä. Haapaveden rikas lähiluonto antaa ihanteelliset puitteet ympäristöön tutustumiselle.

Kasvan, liikun ja kehityn

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohjaa liikunnalliselle elämäntavalle sekä edistää terveyttä ja hyvinvointia yhdessä lasten huoltajien kanssa. Haapaveden varhaiskasvatuksessa havainnoidaan säännöllisesti ja suunnitelmallisesti lasten motoristen taitojen kehitystä. Haapavedellä on moninaiset kulttuuri- ja liikuntamahdollisuudet ja rikas luonto, joita hyödynnetään varhaiskasvatuksessa. Terveyttä ja hyvinvointia edistävä ruoka ja myönteinen ruokailukokemus ovat jokaisen lapsen oikeus. Haapaveden varhaiskasvatushenkilöstö kannustaa lasta maistamaan uusia makuja, luo kiireettömän ja turvallisen ruokailuilmapiirin sekä vahvistaa myönteisen ruokasuhteen syntymistä.

Haapaveden varhaiskasvatuksessa käytetään Väestöliiton kehotunnekasvatuksen materiaalia (kuvio 10) lapsen kasvun ja kehityksen tukena. Henkilöstön tehtävänä on ohjata kunnioittavasti lasten ikätasoista uteliaisuutta kehoon ja seksuaalisuuteen, kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa sekä rohkaista lapsia kysymään ja vastata lasten kysymyksiin.

Kuvio 10: Kehotunnekasvatuksen sisällöt

Kehotunnekasvatuksen kahdeksan aihetta ovat:

- 1) Keho ja kehitys
- 2) Tunteet
- 3) Läheisyys, hyväolo ja itsetunto
- 4) Ympäristö ja muut ihmiset
- 5) Hyvinvointi ja terveys
- 6) Lisääntyminen
- 7) Normit ja tavat
- 8) Oikeudet

Jokaiseen aiheeseen kuuluu tietoja ja taitoja, jotka on syytä opettaa lapselle. Opetuksen pitää tapahtua niin, että se sopii lapsen ikätasolle. Myös myönteisen asenteen opettaminen kuuluu kehotunnekasvatukseen ja sen kaikkiin aihealueisiin.

Lisätietoa aiheesta: <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/01/17d8cd7e-tiivistelma-suomi-netti-1-2020.pdf>

4.7.6 Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

Henkilöstön tulee toimia sensitiivisesti ja lapsilähtöisesti lapsia havainnoimalla ja lasten aloitteisiin vastaamalla. Henkilöstö hyödyntää lasten ajatusten keräämiseen esimerkiksi sadutusta, haastatteluja, piirtämistä, valokuvausta, kirjallisuutta sekä lastenkulttuurin mediahahmoja. Havainnot lasten mielenkiinnonkohteista kirjataan ylös ja huomioidaan toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Kun lapsi saa olla mukana toiminnan suunnittelussa ja saa kokemuksen siitä, että hänen mielenkiinnonkohteensa otetaan huomioon, hän sitoutuu toimintaan paremmin. Lapselle mielekkään toiminnan suunnittelussa lapsen vahvuuksilla, kiinnostuksen kohteilla ja ominaisella tavalla toimia on tärkeä rooli. Lapselle on merkityksellistä tulla päivittäin kuulluksi, nähdyksi, tuetuksi ja autetuksi ryhmänsä jäsenenä. Lapsi on aktiivinen toimija, jonka itsetuntoa aikuisen myönteinen palaute vahvistaa. Oivallista pedagogista otetta osoittaa aikuisen taito ottaa lapselta tuleva aloite aidosti huomioon toiminnassa.

4.7.7 Vieras- ja monikielisten lasten suomen kielen oppimisen tukeminen

Varhaiskasvatuksessa tuetaan ja arvostetaan jokaisen lapsen äidinkieltä ja vahvistetaan myös sen säilymistä suomen kielen ohella. Lapsen toiminnallista arkea tuetaan rohkaisemalla häntä vuorovaikutukseen ja itseilmaisuuksiin käyttäen erilaisia kuvia, tukiviittomia ja muita materiaaleja puhutun kielen ohella.

Suomi toisena kielenä –opetus (S2) tapahtuu enimmäkseen arjen tilanteissa. Arkitilanteiden hyödyntäminen suomen kielen opetuksessa tarjoaa lapselle mahdollisuuden osallistua erilaisiin kommunikaatio- ja kielenkäyttötilanteisiin. Aikuisen tulee sanoittaa, kuvailla ja selittää lapselle asioita, esineitä, tekemistä ja tunnetiloja ymmärrettävällä tavalla. Sanoja opetellaan ja toistetaan luontevasti esimerkiksi pukemisessa, ruokailussa, leikeissä ja opetustuokioissa.

Lasta rohkaistaan vuorovaikutukseen toisten lasten kanssa ja kannustetaan kertomaan ajatuksistaan ja tunteistaan. Lasta autetaan rakentamaan itsestään myönteistä käsitystä viestijänä ja kielenoppijana. Kannustavassa ja myönteisessä ilmapiirissä lapsi innostuu kokeilemaan kieltä aktiivisesti. Vuorovaikutuksen merkitys on keskeinen. Haapaveden varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea sitä, että lapsi pystyy toimimaan monikielisesti ja kasvaa monikulttuurisuuteen.

Varhaiskasvatustyöryhmien puhelimissa on ladattuna Kääntäjä-sovelluksia, joiden avulla mahdollistetaan esimerkiksi tehtävien ohjeiden ymmärtämistä. Tavoitteena on myös vahvistaa huoltajuutta ja kykyä toimia suomalaisessa yhteiskunnassa lapsen parhaaksi.

S2 -opetuksen toteutuminen ja arviointi ovat varhaiskasvatuksen henkilöstön perustehtävää. Lapsen säännöllinen ja monipuolinen havainnointi ja dokumentointi ovat tärkeä osa S2-opetusta. Lapsen kielen taitotason arviointiin käytetään *Repun takanassa-* ja *Kettu-*testiä. Arvioinnin suorittaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai tarvittaessa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Arvioinnin tarkoituksena on saada tietoa lapsen suomen kielen oppimisesta lapselle itselleen, vanhemmille, häntä hoitavalle ja opettavalle henkilöstölle sekä seuraavalle kasvatusta- ja opetusasteelle.

Lapselle laaditaan henkilökohtainen S2 -opetussuunnitelma (liite 5), joka liitetään osaksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunnitelman laatimisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja sen toteutuksesta vastaa ryhmän henkilökunta.

4.7.8 Perheen kieli- ja kulttuurivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä

Kun vieraskieliselle lapselle myönnetään varhaiskasvatuspaikka, sovitaan samalla tutustuminen tulevaan varhaiskasvatusryhmään ja mahdollisen tulkkipalvelun tarve. Haapavedellä on käytössä etätulkkauspalvelut Monetran kautta. Tutustumiskäynnillä tehdään S2-suunnitelma, johon kirjataan lapsen kotikieli ja jossa sovitaan yhdessä kieleen liittyvistä käytännöistä. Varhaiskasvatuksessa pyritään avoimuuteen eri kulttuuri- ja kieliryhmien välillä tutustuen eri kieli- ja kulttuuriryhmien tapoihin ja arvoihin. Lapsen kulttuuri- ja kieli-identiteetin myönteistä kehittymistä tuetaan huomioimalla ryhmässä olevien lasten äidinkieltä ja kulttuuria ryhmän toiminnassa, esimerkiksi toivottamalla huomenta myös lapsen äidinkielellä.

5. LAPSEN TUKEA

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁷. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁸ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivyttyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹⁸ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹⁹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁰.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰¹. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰² varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰³. Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁴. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁵. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien

99 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

100 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

101 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

102 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

103 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

104 Varhaiskasvatuslaki 31 §

105 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

konsultoinnissa¹⁰⁶. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁷. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁸, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰⁹. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹¹⁰.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden

106 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

107 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

108 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

109 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

110 Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹¹¹. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹¹².

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatusta- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹³.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁴. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁵.

111 Varhaiskasvatuslaki 40-41 §

112 Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

113 Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

114 Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

115 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁶ ja tuen muodot¹¹⁷ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁸. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹⁹.

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

116 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

117 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

118 Varhaiskasvatuslaki 15 c

119 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuksista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁰.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²¹. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²².

120 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

121 HE 148/2021 vp, s. 32

122 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²³.

5.3.4. Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁴. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

123 Varhaiskasvatuslaki 15 e §
124 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁵. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

125 Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁶. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁷.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁸. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²⁹. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään

126 Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

127 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

128 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

129 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹³⁰.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

•
• 130 HE 148/2021 vp, s. 34

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³¹.

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³². Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³³. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁴. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁵. Päätös on aina perusteltava¹³⁶. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁷.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹³⁸.

131 HE 148/2021 vp, s. 35

132 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

133 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

134 HE 148/2021 vp, s. 35

135 Varhaiskasvatuslaki 62 §

136 Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

137 HE 148/2021 vp, s. 36

138 HE 148/2021 vp, s. 34

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁹.

Varhaiskasvatustilain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämävastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹⁴⁰.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvveluista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispaalvvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.7. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot

¹³⁹ Varhaiskasvatustalvvelu 15 c ja e §
¹⁴⁰ HE 148/2021 vp, s. 30

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä

- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

5.7.1 Lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt

Kun lapsella ilmenee kasvuun, kehitykseen tai oppimiseen liittyviä haasteita tai henkilöstöllä ilmenee huoli lapsen hyvinvoinnista, ollaan heti yhteydessä huoltajaan ja konsultoidaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaa (veo). Veo työskentelee säännöllisesti lapsiryhmissä havainnoiden lapsia sekä suunnitellen yhdessä henkilökunnan kanssa lapselle/ryhmälle sopivia tukitoimia. Myös huoltajan ilmaisemaan huoleen lapsesta suhtaudutaan vastuullisesti. Lasta tuetaan tarpeen mukaan, myös silloin, kun huoltajat eivät ole valmiita sitoutumaan yhteistyöhön. Lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä

(varhaiskasvatuslaki 41§). Lapsen asioihin liittyen tehdään monialaista yhteistyötä. Haapaveden kaupungissa toimii palveluohjaus, jonne huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö voivat olla yhteydessä, kun varhaiskasvatuksessa annetut tukitoimet eivät ole riittäviä turvaamaan lapsen suotuisaa kasvua, kehitystä ja oppimista. Yhteistyötä ja sen käytäntöjä kehitetään jatkuvasti. Yhteistyön pohjana on aina lapsen etu.

5.7.2 Lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut

Kun tuen tarvetta arvioidaan, huoltajien kanssa käydään keskustelu esimerkiksi *Lapset puheeksi* -menetelmää (luku 3.4.5, kuvio 6) käyttäen. Keskustelun pohjana ovat henkilökunnan havainnot lapsesta vertaisryhmässä sekä huoltajan havainnot lapsesta kotona. Ryhmän opettaja kutsuu havainnointiin ja tuen tarpeen arviointikeskusteluihin mukaan myös veo:n. Tarvittaessa mukaan kutsutaan myös lapsen kanssa toimivat yhteistyötahot.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi tehdä tarvittaessa yhdessä ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kanssa lähetealoitteen puhe- ja/tai toimintaterapiaan. Veo toimittaa lähetealoitteen lastenneuvolaan.

5.7.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot

Lapselle annetaan tukea ensisijaisesti omassa ryhmässä lapsen tarpeiden mukaisesti. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki lasta tai henkilöstöä ohjaamalla, kommunikointia tukevat keinot, kuten viittomat ja kuvat sekä erityisten apuvälineiden hyödyntäminen ja erilaisten terapiapalvelujen antama ohjaus. Rakenteellisia järjestelyjä ovat esimerkiksi ryhmäkoon pienentäminen ja riittävä määrä henkilöstöä. Lisäksi lapselle pyritään löytämään sopivin ryhmä ja määritellään lapsen varhaiskasvatuspäivän pituus lapsen jaksamista ja tarpeita vastaavaksi aina kun se on mahdollista. Henkilöstön erityisosaamisen lisääminen erilaisilla koulutuksilla vahvistaa lapsen tarvitseman tuen toteutumista. Hoidollista tukea voidaan toteuttaa missä tahansa Haapaveden varhaiskasvatuksen yksikössä henkilökunnan saatua sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten ohjausta ja konsultaatiota.

5.7.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta, tuen suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät vastuut ja käytännöt

Ryhmän varhaiskasvatuksen opettajat vastaavat vasun ja tarvittavan tuen suunnitelman laatimisesta sekä sen arvioinnista yhteisymmärryksessä lapsen, huoltajien ja mahdollisten monialaisten toimijoiden kanssa. Veo osallistuu tuen suunnittelu- ja arviointiprosesseihin kaikilla tuen tasoilla. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu veo:n mukaan tuen arviointikeskusteluun huoltajien kanssa. Lapsen tarvitsema tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen tarvitseman tuen taso merkitään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen osioon. Tuen suunnittelu perustuu lapsen vahvuuksiin ja siinä hyödynnetään lapsen mielenkiinnonkohteita.

Mikäli ryhmässä ei ole varhaiskasvatuksen opettajaa, esihenkilö määrittää vasujen laatimisesta vastaavat varhaiskasvatuksen työntekijät. Tuen suunnitelma arvioidaan vähintään kerran toimikauden aikana. Arvioinnin perusteella lapsen tuen tavoitteita voidaan täsmentää ja samalla kohdistetaan arviointia ryhmän toimintatapoihin ja oppimisympäristöihin.

5.7.5 Lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana

Tuen aikana kiinnitetään erityistä huomiota lapsen päivittäiseen kuulumisten vaihtoon kodin ja päiväkodin välillä. Näin saadaan yhteinen ymmärrys siitä, miten lapsen arki sujuu erilaisissa toimintaympäristöissä ja ovatko suunnitellut tukitoimet riittävät. Huolehditaan, että lapsi tulee kuulluksi sekä nähdyksi arjessa ja on tietoinen harjoiteltavista taidoista. Lapselle avataan ikätasoisesti harjoiteltavia asioita ja tuen menetelmiä.

5.7.6 Monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

Monialaista yhteistyötä toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Varhaiskasvatuksen monialaiset yhteistyötahot kokoontuvat vuosittain uuden toimintakauden alussa ja sen koolle kutumisesta vastaa varhaiskasvatuspäällikkö. Monialaisessa yhteistyössä jokainen taho tuo ryhmään oman asiantuntijuutensa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Kun toimijoita on paljon, on avoin tiedonkulku sekä vuorovaikutus päivittäisissä kohtaamisissa erityisen tärkeää. Esimerkiksi, kun terapeutti käy varhaiskasvatusyksikössä, on varattava hetki aikaa henkilöstön ja terapeutin yhteiselle keskustelulle. Näin varmistetaan, että terapian ja varhaiskasvatuksen tavoitteet ovat samansuuntaiset. Tuen vaikutuksia seurataan ja arvioidaan

säännöllisesti. Lapsen vasu-keskusteluun kutsutaan huoltajan ja lapsen lisäksi mahdolliset monialaiset yhteistyötahot.

5.7.7 Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

Lapsen vaihtaessa varhaiskasvatusryhmää, ryhmän vastuhenkilö siirtää lapsen vasun uuteen toimipaikkaan. Tällöin käydään myös *saattaen vaihto* -keskustelu lapsen asioista. Lapsen vasua ei koskaan luovuteta huoltajalle, vaan siirrosta vastaavat aina ryhmän työntekijät. Huoltajalle voidaan antaa kopio lapsen vasusta sitä pyydettyä. Lapsen vaihtaessa paikkakuntaa, uuteen varhaiskasvatusyksikköön toimitetaan kopio vasusta. Esiopetukseen siirryttäessä jokaisesta lapsesta täytetään *Minusta tulee esikoululainen* -tiedonsiirtolomake (liite 6), johon kirjataan lapsen saama tuki ja mahdollinen monialainen yhteistyö. Varhaiskasvatuksessa olevan lapsen lomakkeen täyttämistä vastaa varhaiskasvatuksen työntekijä. Mikäli lapsi on ollut kotihoidossa, lomakkeen voi täyttää huoltaja, kerho-ohjaaja tai neuvolan terveydenhoitaja. Esiopetukseen siirryttäessä käydään myös *saattaen vaihto* -keskustelu tulevan esiopettajan kanssa. Mikäli keskustelu käydään kasvotusten, luovutetaan *Minusta tulee esikoululainen* -tiedonsiirtolomake varhaiskasvatuksen opettajan toimesta tulevalle esiopettajalle. Jos *saattaen vaihto* -keskustelu käydään puhelimitse, ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja toimittaa lomakkeen esihenkilön kautta sisäisessä postissa tulevalle esiopettajalle.

5.7.8 Tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen)

Haapaveden varhaiskasvatuksessa tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätökset tekee varhaiskasvatuspäällikkö. Haapaveden varhaiskasvatuksessa tukipalveluita voi olla esimerkiksi tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineet. Ennen hallintopäätöksen tekemistä huoltajaa ja lasta kuullaan vasu-keskustelun yhteydessä. Lapsen kuulemisessa huomioidaan lapsen ikä ja kehitystaso. Lapsen tuen tarpeet kirjataan selkeästi varhaiskasvatussuunnitelmaan ja se toimii perusteluna hallintopäätökselle. Päätökseen liitetään valitusosoitus huoltajille. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu.

5.7.9 Tuen tasot

Lapselle määritellään aina yksilökohtaisesti sopivin tuen taso, tuen muodot ja tavoitteet, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiä tuen tarpeita.

Yleinen tuki

Lapsen saama yleinen tuki toteutetaan lapsen omassa ryhmässä heti tuen tarpeen ilmettyä. Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöstä mutta se kirjataan lapsen vasuun. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön sekä huoltajien ja mahdollisten muiden toimijoiden kanssa tehtävänä yhteistyönä. Vasu laaditaan yhteistyössä lapsen ja huoltajan sekä veo:n kanssa. Mahdollisista tukipalveluista yleisessä tuessa tehdään hallintopäätös.

Tehostettu tuki

Kun lapsen saama yleinen tuki ei riitä, suunnitellaan yksilöllisesti ja yhteisöllisesti toteutettavaa tehostettua tukea. Lapsi saa tehostettua tukea siinä ryhmässä, jossa hän on. Varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä veo:n, lapsen, huoltajien ja muiden mahdollisten toimijoiden kanssa suunnittelee ja kirjaa tehostetun tuen tavoitteet ja tuen toteuttamisen menetelmät lapsen vasuun. Vasu toimii perusteluna tehostetusta tuesta tehtävälle hallintopäätökselle. Hallintopäätöksen tekee Haapaveden kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö. Hallintopäätöstä tehtäessä huomioidaan myös mahdolliset asiantuntijalausunnot.

Vasuun kirjattua tehostetun tuen suunnitelmaa arvioidaan vähintään kerran vuodessa ja lisäksi tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen mielipidettä ja toivomuksia kuullaan. Tuen tarpeen arvioinnissa ovat mukana kaikki tuen toteuttamisessa olevat tahot. Tehostetun tuen tarpeen päättyessä tai tuen tason muuttuessa, hallintopäätöksen tehostetun tuen muuttamisesta tai kumoamisesta tekee Haapaveden kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö.

Erityinen tuki

Erityinen tuki on vahvin tuen tasoista ja lapsi on oikeutettu siihen, kun yleinen tai tehostettu tuki ei ole riittävää. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolta lapsen vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyelmästä tai muun merkittävän toimintakykyä alentavan oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Lapsi saa erityistä tukea pääsääntöisesti siinä ryhmässä, jossa hän on. Varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä veo:n, lapsen, huoltajien ja muiden mahdollisten toimijoiden kanssa suunnittelee ja kirjaa erityisen tuen tavoitteet ja tuen toteuttamisen menetelmät lapsen vasuun. Vasu toimii perusteluna erityisestä tuesta tehtävälle hallintopäätökselle. Hallintopäätöksen tekee Haapaveden kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö. Hallintopäätöstä tehtäessä huomioidaan myös mahdolliset asiantuntijalausunnot.

Vasuun kirjattua erityisen tuen suunnitelmaa arvioidaan vähintään kerran vuodessa ja lisäksi tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen mielipidettä ja toivomuksia kuullaan. Tuen tarpeen arvioinnissa ovat mukana kaikki tuen toteuttamisessa olevat tahot. Erityisen tuen tarpeen päättyessä tai tuen tason muuttuessa, hallintopäätöksen erityisen tuen muuttamisesta tai kumoamisesta tekee Haapaveden kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö.

Lapsi voi ohjautua pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin esimerkiksi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista ja se edellyttää aina vahvaa monialaista yhteistyötä. Pidennetyn oppivelvollisuuden ensimmäinen vuosi voi toteutua joko varhaiskasvatuksen esiopetusryhmässä tai muussa varhaiskasvatusryhmässä. Toinen vuosi voi toteutua joko varhaiskasvatuksen esiopetusryhmässä tai koulun esiopetusryhmässä. Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee Haapaveden kaupungin sivistysjohtaja.

6. VAIHTOEHTOISEEN PEDAGOGIIKKAAN TAI ERITYISEEN KATSOMUKSEEN PERUSTUVA VARHAISKASVATUS

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1. Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

Tällä hetkellä Haapaveden kaupungissa ei ole varhaiskasvatusta, joka perustuisi vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen.

7. TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴¹. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴². Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴³. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁵.

141 Varhaiskasvatuslaki 24 §

142 Varhaiskasvatuslaki 24 §

143 Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

144 Varhaiskasvatuslaki 24 §

145 Varhaiskasvatuslaki 20 §

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

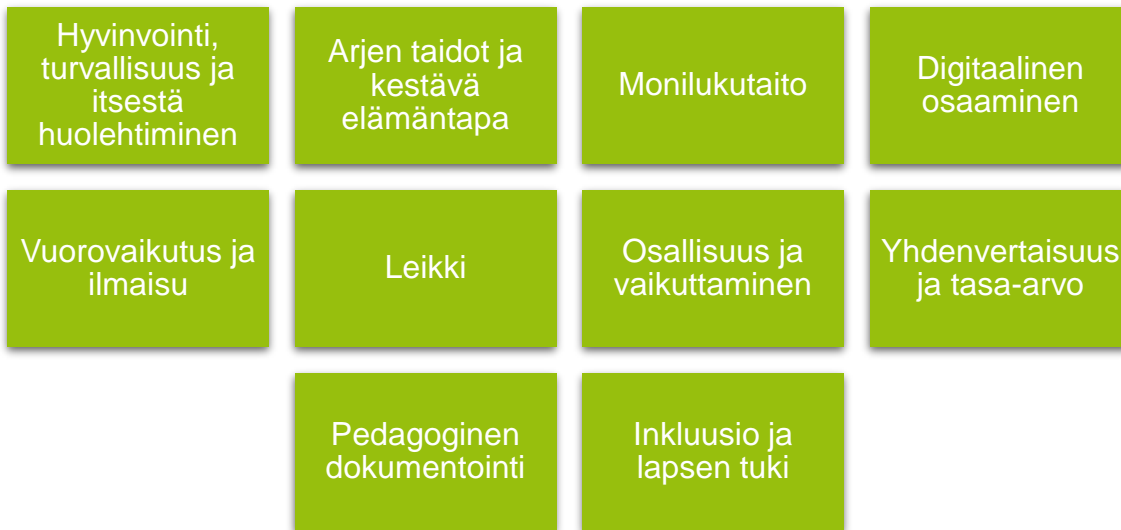
- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

7.2.1 Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa

Arviointi perustuu lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin, tiimien ja perhepäivähoidon ryhmävasuihin, asiakastyytyväisyys- ja henkilöstökyselyihin sekä yksilö- ja ryhmäkohtaisiin kehityskeskusteluihin. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään kaupungin jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä ja ensisijainen vastuu siitä on esihenkilöillä. Vasua arvioidaan ja kehitetään vuosittain ennalta sovitut osa-alueet kerrallaan. Seurannan, arvioinnin ja kehittämisen vastuu on jokaisella varhaiskasvatuksen työntekijällä. Varhaiskasvatuksen työntekijä osallistuu muun muassa varhaiskasvatuksen pedatiimeihin ja koulutuksiin sekä reflektoi omaa toimintaansa lapsiryhmässä viikoittaisissa tiimipalaverissa. Tiimipalaverissa arvioidaan koko tiimin toimintaa pedagogisesta näkökulmasta ja kehitetään arvioinnin perusteella ryhmän toimintaa. Arvioinnin pohjana käytetään tiimikokousmuistiota. Varhaiskasvatussuunnitelman seurannasta ja päivittämisestä vastaa yksiköiden esimiehistä koostuva seurantaryhmä. Samalla päivitetään myös kaupungin nettisivuilla olevat tiedot sekä tarvittavat asiat kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Päivitetty vasu otetaan käyttöön uuden toimintakauden alkaessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään vähintään kerran vuodessa. Päivittämisen yhteydessä arvioidaan yhdessä lapsen, huoltajan ja mahdollisten muiden tahojen kanssa, miten yhdessä sovitut toiminnan tavoitteet ja sopimukset ovat toteutuneet. Lapsen tarvitsema tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen toteutumista ja vaikutuksia seurataan ja arvioidaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa. Aina tuen tarpeen tai toimintaympäristön muuttuessa suunnitelma tulee päivittää. Veo osallistuu tuen suunnittelu- ja arviointiprosesseihin kaikilla tuen tasoilla.

Haapaveden varhaiskasvatuksessa vasua kehitetään ja arvioidaan osa-alueittain. Kunkin toimikauden aikana arvioidaan ja kehitetään kahta eri osa-aluetta. Arvioinnin ja kehittämisen kohteena olevista osa-alueista päättää esihenkilöiden tiimi. Arvioitavat osa-alueet on esitelty kuviossa 11.

Kuvio 11. Arvioitavat osa-alueet

Elokuussa järjestetään varhaiskasvatushenkilöstölle yhteinen koulutus, jossa arvioidaan edellisen kevään kehittämisen kohteena ollutta osa-aluetta. Samalla esitellään syyskauden arvioinnin ja kehittämisen kohde. Vastaavasti marraskuussa sovitaan kevätkauden kohteesta. Tammikuussa järjestetään varhaiskasvatushenkilöstölle yhteinen koulutus, jossa arvioidaan edellisen syksyn kehittämisen kohteena ollutta osa-aluetta. Samalla esitellään kevätkauden arvioinnin ja kehittämisen kohde. Huhtikuussa sovitaan seuraavan syyskauden arvioinnin ja kehittämisen kohde. Toimikauden aikana kehittämistyötä tehdään esihenkilöiden johdolla pedatiimeissä eri yksiköiden henkilöstöä yhdistellen (kuvio 12). Tiimeillä on käytössä arvioinnin välineenä Pedagogisen tuen tarkastuslista (liite 11).

Kuvio 12. Vasun arvioinnin ja kehittämisen vuosikello

Keväällä järjestetään myös huoltajille ja lapsille mahdollisuus arvioida kehittämisen kohteena ollutta asiaa erikseen sovittavalla tavalla, kuten sähköiset kyselyt tai toiminnalliset vanhempainillat. Tästä vastaavat esihenkilöt. Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä eri tahojen kanssa säännöllisesti ja tarvittaessa monialaisissa yhteistyöryhmissä.

7.2.2 Lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatu palaute ja sen hyödyntäminen laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa

Arvioinnin kohteena olevan teeman vaihtuessa huoltajilta kerätään palautetta ja mielipiteitä esimerkiksi sähköisillä kyselyillä tai toiminnallisissa vanhempainilloissa. Huoltajille on kehitteillä netissä täytettävä asiakastyytyväisyyskysely, joka mahdollistaa jatkuvan palautteen antamisen. Asiakastyytyväisyyskyselylinkki laitetaan Haapaveden kaupungin nettisivuille sekä jokaisen ryhmän eteistilaan QR-koodilla. Myös lapsilta kerätään palautetta toiminnasta esimerkiksi haastattelemalla, keskustelemalla, valokuvaamalla tai hyödyntämällä kuvia ja eleitä. Lapsilta saatua palautetta käytetään ryhmän toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä. Huoltajien palautteesta saadut tulokset toimitetaan eteenpäin kasvatus- ja koulutuslautakunnan tietoon sekä tahoille, joita palaute koskee, esimerkiksi ruoka- ja siivoushuoltoon. Saadut tulokset julkistetaan Haapaveden varhaiskasvatuksen nettisivuilla puolivuositain.

Liitteet

1. Varhaiskasvatuksen vuosikello
2. Vuorohoidon linjaukset
3. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma ja kiusaamisen ehkäisyn huoneentaulu kasvattajille
4. Suomi toisena kielenä
5. Lapsen suomi toisena kielenä (S2) -oppimissuunnitelma
6. Minusta tulee esikoululainen
7. Lapsiryhmän päivälista
8. Tietolomake varahoitoon
9. Lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma
10. Sopimus lapsen tilapäisestä/kuuriluontoisesti annettavasta lääkkeestä
11. Yleisen tuen tarkastuslista
12. Toimintaohjeet haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa työskentelyyn

VARHAISKASVATUKSEN VUOSIKELLO

HAAPAVEDEN KAUPUNGIN VUOROHOIDON LINJAUKSET

- Vuorohoito on varhaiskasvatuspalvelua, jota tarjotaan arkisin klo 18.00-06.00 välisenä aikana, öisin, viikonloppuisin sekä arki- ja juhlapyhinä. (Varhaiskasvatuslaki 13§).
- Vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta. Vuorohoitoa tarjotaan ainoastaan huoltajien päätoimisesta opiskelusta tai työstä johtuvan säännöllisen vuorohoidon tarpeen mukaan. Harrastustoiminta tai sen ohjaaminen ei oikeuta vuorohoitoon, mikäli se ei ole huoltajan ansiotyö. Vuorohoidon tarve arvioidaan tilannekohtaisesti. (Varhaiskasvatuslaki 13§).
- Vuorohoidossa lapsen hoitoajat perustuvat huoltajien opiskelu/työvuoroihin. Kirjallisia työvuorosuunnitelmia voidaan pyytää tarvittaessa muinakin aikoina.
- Lapsen hoitoajat ilmoitetaan etukäteen sähköisesti CGI Vesan kautta ennen edellisen viikon maanantaita. Hoitoaikojen ilmoittaminen lukkiutuu sunnuntain ja maanantain välisenä yönä. Tämän jälkeen tulevia hoitoajan muutoksia ei välttämättä voida toteuttaa. Tällä pyritään varmistamaan varhaiskasvatuslain mukainen henkilöstömäärä ryhmässä.
- Mikäli huoltajat saavat kolmen viikon tai pidemmänkin aikavälin listat, tulee heidän ilmoittaa lasten hoitoajat viipymättä CGI Vesan kautta mahdollisimman pitkälle. Näin voimme varmistaa vuorohoidon laadun, kun pystymme suunnitelmaan henkilöstöresurssit ja varhaiskasvatuksen toiminnan pidemmälle aikavälille.
- Peruutukset varattuihin hoitoaikoihin tulee ilmoittaa viipymättä.
- Vanhemman vapaa-, loma- ja sairaspäivinä ei tarjota vuorohoitoa. Lapselle voidaan kuitenkin tarjota varhaiskasvatusta perustellun tarpeen mukaan arkisin klo 9.00-15.00 välisenä aikana.
- Lapsella tulee olla keskimäärin kaksi vapaapäivää viikossa.
- Vuorohoidossa lapsen hoitopäivä voi alkaa aikaisintaan klo 5.00.

- Yöhoitoa tarvitsevat lapset tulevat päiväkotiin viimeistään klo 20.00 mennessä. Yövuoron jälkeen, huoltajan nukkumisajan lapsi voi olla lapsiryhmässä enintään klo 16.00 saakka.
- Lapset, jotka eivät jää yöhoitoon, tulee hakea klo 22.00 mennessä.
- Juhlapyhinä ja niiden aattona lapsen tulisi pääsääntöisesti saada viettää juhla-aikaa perheensä kanssa. Juhlapäivinä vuorohoitoa järjestetään kuitenkin erityisen perustellun tarpeen mukaan.
- Vuorohoidon ruokailuajat: aamupala klo 8.00-8.30, lounas klo 11.00-11.30, välipala klo 14.00-14.30, päivällinen tarjotaan niille lapsille, joiden hoitoaika jatkuu klo 17.15 jälkeen ja iltapala tarjotaan, kun hoitoaika kestää myöhempään kuin klo 20.00. Ateriat tarjotaan niille lapsille, jotka ovat varannet varhaiskasvatusajan mainittuihin ateria-aikoihin ja ovat ko. aikoina läsnä.
- Mikäli vuorohoidon tarve poistuu (esim. huoltaja jää työttömäksi, äitiyslomalle tai lomautetaan), huoltajan kanssa keskustellaan mahdollisesta hoitoryhmän muutoksesta.

Haapaveden varhaiskasvatuksen yksikkö-/ ryhmäkohtainen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Toimintakausi _____

Yhteisö _____

Lapsiryhmä _____

Laadittu, pvm _____

MITÄ ON KIUSAAMINEN MEIDÄN
YHTEISÖSSÄ / TÄSSÄ RYHMÄSSÄ?

RIITOIHIIN JA KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN.
Millaisiin tapauksiin ja miten puutumme tässä
yhteisössä / ryhmässä?

KIUSAAMISEN EHKÄISY

Meidän yhteisön / ryhmän keinot:

SUUNNITELMAN ARVIOINTI

Meidän yhteisön /ryhmän
arviointipäivämäärät ja arvioinnit

Kiusaamisen ehkäisyn huoneentaulu kasvattajille

KEINOJA KIUSAAMISEN HUOMAAMISEKSI JA TUNNISTAMISEKSI:

1. Havainnoi lasten leikkejä sekä sisällä että ulkona.
2. Keskustele lasten kanssa kiusaamisesta ja ystävyydestä.
3. Keskustele ja kysele lapsilta kiusaamiseen liittyvistä asioista, kuten missä negatiivisia tekoja, ”tyhmää”, tapahtuu.
4. Rohkaise lapsia kertomaan, kiusaamisesta kertominen ei ole kantelua.
5. Tee yhteistyötä vanhempien kanssa, rohkaise heitä ottamaan yhteyttä.
6. Tee jäsenneltyjä haastatteluja (ota valokuvia mukaan tueksi).
7. Käytä kuvia, jotka esittävät erilaisia kiusaamistilanteita.
8. Lue lasten kanssa erilaisia aihetta käsitteleviä kirjoja.
9. Tarkkaile tai tutki lähemmin lasten yhteistoimintaa ryhmässä ja dokumentoi havaintosi.

KIUSAAMISEN EHKÄISYN KEINOJA:

1. Turvallinen ilmapiiri
2. Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot
3. Leikki, ohjaaminen ja osallistuminen
4. Tapa- ja moraalikasvatus
5. Lapsen itsetunnon vahvistaminen
6. Lasten osallisuus
7. Tasa-arvon edistäminen

Työn tueksi, tulosta kaveritaitokortit:

<https://www.mielenterveysseura.fi/fi/julisteet-ja-kortit/kaveritaitokortit>

sekä tunnetaitokortit

<https://www.mielenterveysseura.fi/fi/julisteet-ja-kortit/tunnekorit-varhaiskasvatukseen>

Suomi toisena kielenä

Lapsen suomi toisena kielenä (S2)-suunnitelma laaditaan varhaiskasvatushenkilöstön, lapsen huoltajien ja lapsen välisenä yhteistyönä, kun lapsen perheessä puhutaan äidinkielenä muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea. Se sisältää suunnitelman suomen kielen sekä lapsen äidinkielen oppimisen tukemisesta. Suunnitelmaan kirjataan S2 -opetuksen menetelmät, tavoitteet, seuranta ja säännöllisen arvioinnin aikataulu. Siihen kirjataan myös huoltajien kanssa sovitut toimenpiteet lapsen oman äidinkielen tukemiseksi. Suunnitelman tekemisestä vastaa ryhmän lastentarhanopettaja sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Kielen kehitys

Havainnoitaessa lapsen suomen kielen kehittymisvaiheita ja kartoitettaessa huoltajien kanssa lapsen oman äidinkielen taitoja voidaan hyödyntää seuraavaa *Lapsen kielen ja puheen kehitys ennen kouluikää – taulukkoa*. Äidinkielen ja toisen kielen oppiminen etenee suunnilleen samojen lainalaisuuksien mukaisesti. Huomioi taulukkoa lukiessasi S2-kielen oppimiseen tarvittava aika 5-7 vuotta.

Lapsen kielen ja puheen kehitys ennen kouluikää

Ikä 0-1 v.	Monipuolista jokeltelua Kyky käyttää eleitä ilmaisun tukena 10 - 30 merkityksellistä sanaa <ul style="list-style-type: none">• sanaston ymmärtäminen on kehittyneempää kuin tuottaminen• symbolisia leikkitoimintoja.
1-2 v.	Ymmärtää pieniä lauseita ja kehotuksia (osoittaa esineitä, ojentaa esineen pyydettyäessä) Yli 250 merkityksellistä sanaa (yksilöllinen vaihtelu 0 - 600 sanaa) <ul style="list-style-type: none">• sanayhdistelmiä, jotka taipuvat Lapsi oppii noin 10 uutta sanaa päivässä <ul style="list-style-type: none">• substantiivien ja verbien osuus määrällisesti suurin• adjektiivit, pronominit ja partikkelit yleistyvät Puheessa esiintyy taivutusmuotoja <ul style="list-style-type: none">• preesens- ja imperfektimuotoja• monikon tunnus ja genetiivi• partitiivi, sisä- ja ulkopaikallissijoja Lapset käyttävät myös 'omatekoisia' muotoja ja taivutuksia Kiinnostus puheeseen ja kuunteluun
3 v.	Puhe lähes kokonaan ymmärrettävää Monisanaisia lauseita Apuverbin käyttöä, eri aikamuotoja, verbin taivuttamista eri persoonissa Käsky-, kielto- ja kysymyslauseita Esineiden paikkaa osoittavia määreitä Adjektiivien vertailuasteiden käyttöä Kielellisen tietoisuuden alku: sana- ja loruleikit Ymmärtää arkikieltä, kuuntelee pieniä kertomuksia Puheessa voi ilmetä lievää takertelua tai sujumattomuutta.

4-5 v.	<p>Eri sanaluokan sanoja esiintyy samassa suhteessa kuin aikuisen arkipuheessa Kertoo tarinoita, satuilee Lapsi hallitsee sanojen taivutusta ja lauseiden muodostamista koskevat perussäännöt</p> <ul style="list-style-type: none"> • omatekoisten taivutusten väheneminen <p>Ilmaisujen tarkentuminen tulee esille</p> <ul style="list-style-type: none"> • ajan ilmaisuissa • paikan ja sijainnin kuvauksessa • esineiden ja asioiden laadullisessa tarkastelussa (koko, määrä, väri, muoto) <p>Ymmärtää ja käyttää monipuolista ja sujuvaa kieltä</p>
6-7 v.	<p>Lapsi hallitsee noin 14 000 sanaa, sanojen ääntäminen on yleiskielen mukaista Lapsen puhe on selkeää ja rakenteellisesti oikeaa Lapsi nimeää sujuvasti esineitä ja symboleja Foneemisen tietoisuuden kehittyminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • lapsi oivaltaa vähitellen, että sanat muodostuvat erillisistä äänneistä • havaitsee sanojen äänne-eroja • oppii yhdistämään, poistamaan, lisäämään ja laskemaan äänneitä <p>Vuorovaikutuksen perustaitojen omaksuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • lapsi keskittyy kuuntelemaan puhetta • esittää kysymyksiä kuulemastaan • vastaa kysymyksiin, puhuu vuorotellen • toimii annettujen ohjeiden mukaisesti <p>Ymmärtää jo pitkiä lauseita ja käsitteellistä kieltä</p>

Lähde: Lyytinen, Lastentarha-lehti 1/ 2002 Lapsen kielenkehitys ennen kouluikää

Toisen kielen oppiminen

Kieli on samalla sekä oppimisen kohde että väline muulle oppimiselle. Kieli on ajattelun ja kommunikoinnin väline ja antaa käsitteet ympäröivän maailman hahmottamiseen. Kieli on myös tunteiden ilmaisun väline. Suomen kieli on väline suomalaisen kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Toisen kielen oppimisessa painottuu erityisesti lapsen oman äidinkielen merkitys, koska toisen kielen oppiminen rakentuu aiemmin opitun kielitaidon varaan. Kielen oppimista tapahtuu sekä tietoisesti että tiedostamatta. Kielitaito edistyy, kun molempia oppimistapoja hyödynnetään. Suomi toisena kielenä -oppiminen etenee periaatteessa samassa järjestyksessä kuin suomen oppiminen äidinkielenä. Oppimiseen vaikuttavat kuitenkin lapsen oman äidinkielen ja suomen kielen rakenteelliset erot sekä lapsen kielellinen ja kulttuurinen ympäristö. Kielen oppimisen eteneminen ei tapahdu iän vaan taitojen kehittymisen mukaan. Kieltä oppiakseen lapsi tarvitsee S2- opetuksen lisäksi säännöllisesti suomen kielen mallia vertais- ja pienryhmissä. Tämä tukee myös mahdollisuutta luoda sosiaalisia suhteita niin aikuisiin kuin toisiin lapsiin. Seuraavassa taulukossa on kuvailtu toisen kielen oppimisprosessia, jossa kiinnitetään huomiota kielen viestinnälliseen käyttöön ja kommunikaatiotaitoihin.

Lapsen sujuvalta tuntuva kieli saattaa olla pintasujuvuutta, jonka oppimiseen menee yhdestä kahteen (1-2) vuotta. Pintasujuvuudella tarkoitetaan kykyä puhua kieltä sujuvasti tavallisissa konkreettisissa arkipäivän asioissa. Jotta lapsi selviytyisi oppimisen haasteista, on hänen saavutettava myös ajattelunkieli, joka mahdollistaa kognitiivisen toiminnan ja kyvyn ratkaista ongelmia kielen avulla vailla käytännön yhteyttä. Koko kielenoppimisprosessi kestää viidestä seitsemään (5- 7) vuotta. Samalla kun lapsi oppii suomen kieltä, hän tutustuu myös suomalaiseen kulttuuriin ja tapoihin. Maahanmuuttajataustaisilla lapsilla suomen kielen

oppiminen onkin osana kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomen kielen ollessa puutteellinen mahdollisuudet selvitä koulussa, opiskelussa ja työelämässä vaikeutuvat.

Toisen kielen oppimisprosessi

1. Vaihe	<ul style="list-style-type: none">• lapsi puhuu vain omalla äidinkielellään• lapsi harjoittelee mielessään ja matkii sekä toistaa sitä, mitä kuulee• osa lapsista havaitsee aktiivisesti eri kieliä ympäristössä, mutta on itse hiljaa• vaihe kestää muutamasta viikosta jopa yli vuoteen
2. Vaihe	<ul style="list-style-type: none">• lapsi kommunikoi ei-kielellisesti• kiinnittää toisen huomion itseensä• pyytää asioita ja jäljittelee ei-kielellisin keinoin• voi olla puhumatta mitään• kartuttaa ja havainnoi aktiivisesti uutta kieltä• harjoittelee hiljaisesti uusia asioita• vaihe voi olla lyhyt tai kestää melko pitkään
3. Vaihe	<ul style="list-style-type: none">• lapsi alkaa julkisesti käyttää uutta kieltä• kieli ei suju kieliopillisesti oikein käyttää tilannesidonnaisia fraaseja, lyhyitä lauseita ja yksinkertaisia muotoja
4. Vaihe	<ul style="list-style-type: none">• lapsi on omaksunut kielelliset peruskommunikointitaidot• ilmaisut ovat edelleen lyhyitä, mutta täsmällisempiä• pystyy melko hyvin kommunikoimaan toisella kielellä• on omaksunut toisen kielen tärkeimmät säännöt

Lähde: OPH, Kike, 2005;7-9

LAPSEN SUOMI TOISENA KIELENÄ (S2) -OPPIMISSUUNNITELMA

Suunnitelma lisätään liitteeksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan

LAPSEN TIEDOT

Lapsen nimi	Syntymäaika
Huoltajien nimet	Varhaiskasvatuksen työntekijä
Lapsen ryhmä/ perhepäivähoito	

LAPSEN OMAN ÄIDINKIELEN JA KULTTUURIN TUKEMINEN

Minkä ikäisenä lapsi alkoi puhua?

Mitä kieltä lapsi puhuu

- äidin kanssa?
- isän kanssa?
- sisarusten kanssa?
- mitä kieltä puhutaan, kun perhe on koolla?
- muiden sukulaisten ja ystävien kanssa?

Mitä kieltä lapsi käyttää eniten?

Mikä on äidin äidinkieli? Mikä on isän äidinkieli?

Millä kielellä lapsi aloittaa keskustelun?

Sekoittuvatko kielet lauseessa?

Onko sanoja, joita lapsi osaa vain äidinkielellä/suomeksi?

Onko suomalaisille sanoille vastinetta äidinkielessä (esim. tuoli voi tarkoittaa kaikenlaisia tuoleja)

Vastaako lapsi kysymyksiin äidinkielellä vai suomeksi?

Esittääkö hän kysymyksiä äidinkielellä?

Osaako hän nimetä ja luetella erilaisia asioita esim. eläimet, hedelmät?

Tekeekö hän virheitä esimerkiksi lauseen rakennuksessa, ääntämisessä?

Keskusteleeko hän eri ihmisten kanssa?

Pystyykö hän kertomaan kuulemistaan asioista ja tarinoista, tarvitseeko apukysymyksiä?

Jaksaako hän kuunnella?

Kertooko ja keksiikö hän omia tarinoita?

Millä kielellä hän leikkii?

Onko vanhempi huolissaan lapsen kielestä: ääntämisestä, sanavarastosta, ymmärtämisestä, muistamisesta

Mikä on lapsen uskonto?

Miten lapsi voi osallistua varhaiskasvatuksen uskontokasvatukseen?

Mitä uskontoon ja kulttuuriin liittyviä ruokailutottumuksia, käyttäytymissääntöjä ja tapoja sekä hygieniä ja

pukeutumissääntöjä toivotaan otettavan huomioon lapsen varhaiskasvatuksessa?

KIELEN ARVIOINNIN TULOKSET JA PÄIVÄMÄÄRÄ

(Repun takanassa ja Kettu-testi)

KESKUTELUN TEEMA	LÄHTÖTASO	TAVOITTEET	ARVIOINTI	PVM. NIMI
<p>KIELEN KUUNTELU JA YMMÄRTÄMINEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • Miten lapsi reagoi kysymyksiin (kuka, mikä, kenen) pyyntöihin ja ohjeisiin • Vastaako lapsi kysymyksiin sanallisesti • Tarvitseeko lapsi useamman toiston annettuun ohjeeseen • Ryhtyykö hän toimimaan ohjeen mukaan itsenäisesti vai toimiiko muiden mallin mukaan • Ymmärtääkö lapsi aikuisten ja lasten puhetta 				
<p>PUHUMINEN (spontaani puhe, kerronta kuvista)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nimeääkö lapsi esineitä, asioita ja kuvia (auta alkuavulla) • Ilmaiseeko lapsi itseään suomen kielellä (kielten sekoittuminen) • Käyttääkö lapsi ilmaisussaan yksittäisiä sanoja vai (lyhyitä) lauseita • Joutuuko lapsi etsimään sanoja tai niiden muotoja ja tuleeko puheeseen paljon taukoja? (sanasujuvuus) 				

<p>VUOROVAIKUTUSTAITOT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Miten lapsi ilmaisee itseään (elein, ilmein, sanallisesti, piirtämällä, kuvilla) • Osallistuuko lapsi arkipäivän kommunikointiin (puhuminen, kysyminen, keskustelu, kuuntelu),kenen kanssa • Kuinka lapsi selviää erilaisissa suullista vuorovaikutustaitoa edellyttävissä tilanteissa • Onko lapsi vuorovaikutuksessa muiden kanssa yhdessä toimimalla, leikkimällä ja keskustelemalla? 				
<p>KIELEN RAKENNE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Puhuuko lapsi kokonaisilla lauseilla vai käyttääkö hän yksittäisiä sanoja • Millainen on lapsen käyttämä sanajärjestys • Muodostaako lapsi monikko- ja vertailumuotoja • Miten lapsi taivuttaa sanoja ("Minä mene koti", "äiti hake minu, kotonassa") • Miten hän hallitsee nominien ja verbien vartalon vaihtelut (Minä puken sukkat.) • Käyttääkö lapsi aikamuotojen rakenteita ("Olin/Olen eilen kaupassa") 				

**LUKEMISEN JA
KIRJOITTAMISEN
VALMIUDET**

- Yhdistääkö lapsi sanan ja kuvan
- Löytääkö lapsi kuvista yhdenmukaisuuksia (visuaalinen erottelukyky), käden ja silmän yhteistyö
- Osaako lapsi nimetä kirjaimia ja numeroita ja erottaako hän ne toisistaan
- Tavuttaako lapsi sanoja esimerkiksi taputtamalla
- Tunnistaako lapsi kuulemansa perusteella äänteen sanan alussa, lopussa ja löytyvätkö riimiparit
- Ymmärtääkö lapsi äänteen ja kirjaimen vastaavuuden

Seuraava suunnitelman arvioinnin päivämäärä: _____

Minusta tulee esikoululainen

Lapsen nimi: _____

Syntymäaika: _____

Lapsi on ollut/ on varhaiskasvatuksessa: _____

Lapsi on ollut/ on kotihoidossa: _____

	Lähes aina	Vaihte- vasti	Tarvitsee harjoitusta	Lisättävää
Lapsi selviää omatoimisesti päivittäistoiminnoista.				
Lapsi tunnistaa tunteitaan ja osaa ilmaista niitä sanallisesti.				
Lapsi osaa toimia vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa.				
Lapsi toimii annettujen ohjeiden mukaan ja noudattaa yhteisiä sääntöjä.				
Lapsi hyväksyy itsensä ja on tyytyväinen omiin taitoihinsa.				

Mitä lapsi tekee mielellään?

Mitä lapsi ei tee mielellään?

Lapsen kasvun, kehityksen tai oppimisen tueksi on laadittu suunnitelma? Ei ___ Kyllä ___

Mitä ja milloin? _____

Lapsi on saanut/saa terapiaa, mitä? _____

Pvm. _____

Lomakkeen täyttäneet:

Huoltaja

Työntekijä

Lasten lukumäärä:

Päivä:

LAPSEN NIMI	HOITO-AIKA	KUULUMISET (Leikit, kaverit, toiminta...)	RUOKA	UNET

Yhteiset touhut:

Tietolomake varahoitoon

Lapsen nimi: _____ Syntymäaika: _____

Huoltajien nimet ja puhelinnumerot: _____

Puhelinnumero, josta tavoittaa päivän aikana: _____

Varahakijan nimi ja puhelinnumero: _____

Mahdolliset sairaudet, allergiat ja erityisruokavaliot: _____

Mahdolliset lääkkeet ja niiden antaminen: _____

Lapsi voi osallistua järjestettyihin tapahtumiin (esim. seurakunnan tapahtumat, teatterit, konsertit)

Kyllä, ___ Ei, ___

Huomioitavaa arkitoimissa

Nukkuminen (esim. päiväunet, unirituaalit, unilelut) _____

WC-toiminnot (esim. vaipat, potalla/pöntöllä) _____

Ruokailutottumukset (esim. nokkamuki/tuttipullo, ruokahalu) _____

Pukeminen (esim. pukeeko itse/autettuna) _____

Asioita, jotka lohduttavat/auttavat lasta parhaiten: _____

Muuta, esim. toiveita lapsen hoito päivään liittyen: _____

**Liite Lapsen yksilöllinen
lääkehoitosuunnitelma**

LAPSEN YKSILÖLLINEN LÄÄKEHOITOSUUNNITELMA

Lapsen nimi	Henkilötunnus
Huoltajien nimet	Puhelinnumerot mistä tavoittaa hoitopäivän aikana
Lapsen ryhmä / perhepäivähoito	Lapsen omahoitaja/ perhepäivähoitaja

LAPSEN LÄÄKKEET JA LÄÄKEHOITO

Lääke 1	Lääkkeen nimi
Sairaus, jonka hoitoon lääkettä käytetään	
Lääkkeen annostelu/ muuta annosteluun liittyvää	Lääkkeen säilytysohje

Lääke 2	Lääkkeen nimi
Sairaus jonka hoitoon lääkettä käytetään	
Lääkkeen annostelu/ muuta annosteluun liittyvää	Lääkkeen säilytysohje

Huoltajat antavat lääkkeen ryhmän henkilökunnalle henkilökohtaisesti, lapsen nimellä varustettuna, annosteluohjeineen.

Lääkkeitä säilytetään päiväkodissa lukittavassa kaapissa, lääkkeen säilytysohjeen mukaisesti, poissa lasten ulottuvilta.

Lapsen lääke tuodaan päiväkotiin: _____

Lääke tai käytetty väline hävitetään: _____

**Liite Lapsen yksilöllinen
lääkehoitosuunnitelma**

HUOLTAJIEN TAI ALAN ASIANTUNTIJAN ANTAMA LAPSEN LÄÄKEHOIDON PEREHDYTYS

Milloin lääkehoitoa tarvitaan	Perehdytetty
Miten lääke annetaan / lääkkeen antamiseen liittyvää	
Mitä muita toimenpiteitä tarvitaan (esim. verensokerin seuranta)	
Mitä oireita seurataan	
Huoltajiin ollaan yhteydessä seuraavissa tilanteissa	
Tarvittaessa lapsen elvytys	
Ambulanssi kutsutaan seuraavissa tilanteissa	
Muuta lapsen hoitoon, lääkehoitoon tai lääkkeeseen liittyvää	

**Lasta hoitava henkilökunta on saanut riittävän perehdytyksen
lääkehoidon antamiseen.**

Lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma on laadittu huoltajien ja lasta hoitavan henkilökunnan kanssa yhdessä. Lääkehoitosuunnitelma liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja huomioidaan yksikön turvallisuussuunnitelmassa.

Lupa lapsen yksilöllisen lääkehoidon toteuttamiseen on seuraavilla henkilöillä:

_____	_____
_____	_____
_____	_____

Huoltaja ____/ ____ 20____ _____

Päiväkodinjohtaja ____/ ____ 20____ _____

- 1 kopia huoltajille
- 1 lapsen hakupapereiden mukaan
- 1 lapsen vasuun
- Huomioidaan yksikön turvallisuussuunnitelmassa

Sopimus lapsen tilapäisestä /kuuriluontoisesti annettavasta lääkityksestä varhaiskasvatuksessa

Huoltajat tuovat lääkkeen varhaiskasvatuspaikkaan mielellään alkuperäispakkauksessa, jossa on näkyvillä lääkemääräys (lääkkeen nimi, annos ja vahvuus sekä lapsen nimi) tai tuovat kopion reseptistä. Mikäli lääke tuodaan kerta-annoksena, lääkkeessä tulee olla lapsen nimi, lääkkeen nimi ja annosteluohje päivämäärineen sekä säilytysohje.

Lapsen nimi	Henkilötunnus
Sairaus, johon lääkitys määrätty	Lääkkeen nimi/ aloituspäivämäärä
Lääkeannos ja antoaika varhaiskasvatuksessa	Muuta lääkkeen annossa huomioitavaa
Aika ja paikka	
Huoltajan suostumus ja allekirjoitus	Varhaiskasvatuksen työntekijän allekirjoitus

SOVITUN LÄÄKEHOIDON TOTEUTUMINEN/KIRJAAMINEN

Lääke	Pvm	Klo	Annos	Antajan nimi	Huomiot

Liite YLEISEN TUEN TARKASTUSLISTA VARHAISKASVATUKSEN TIIMIN TOIMINNAN ARVIOINTIIN

Täytetään yhdessä tiimin kanssa

Arviointiasteikko: 1: ei toimi/ole käytössä - 5 ryhmässämme tämä asia täysin kunnossa

Oppimisympäristö

Oppimisympäristö on kiireetön

Oppimisympäristön äänimaisema on rauhallinen

Ilmanvaihto, lämpötila ja valaistus ovat toimivat ja sopivat

Oppimisympäristöä muokataan lapsen mielenkiinnon ja vahvuuksien mukaan

Leluilla ja välineillä on kuvitetut paikat

Leikkivälineet ovat lasten saatavilla

Oppimisympäristö houkuttelee leikkiin

Oppimisympäristö on selkeä

Lapsille henkilökohtaisesti osoitetut paikat on nimetty tai kuvitettu

Työskentely- ja leikkipaikat on jaettu

Ulkotiloja hyödynnetään

Pienryhmillä on rauha toimia

Lapsen kohtaaminen

Lapsen vahvuuksia havainnoidaan

Lapsi tulee huomioduksi

Lasta rohkaistaan ja hänen itsetuntoaan tuetaan

Ohjaustapa on myönteinen

Lapsen ehdotuksia kuullaan ja niihin tartutaan

Lapsen osallisuus (lapsi saa vaikuttaa itseään koskeviin asioihin) huomioidaan

Lapsen temperamentti huomioidaan

Lapsella on mahdollisuus seurata toimintaa sivusta

Lapsi kokee olevansa tärkeä ja pidetty

Lapsen tasolle laskeudutaan fyysisesti

Toimintakulttuuri

Toiminta toteutetaan pienryhmissä

Toiminta on monipuolista

Siirtymät on porrastettu

Toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään

Aikuinen näyttää mallia ja tukee lasta leikeissä

Ohjeet pilkotaan, kerrataan ja yksinkertaistetaan

Leikki- tai toimintataulua käytetään

Liite YLEISEN TUEN TARKASTUSLISTA VARHAISKASVATUKSEN TIIMIN TOIMINNAN ARVIOINTIIN

Ystävyyssuhteita tuetaan
Ryhmäytymiseen panostetaan
Lapsen taidot ja osaaminen huomioidaan tehtävissä
Asioita kerrataan, paljon toistoja
Mielikuvitusta tuetaan
Erilaisuutta normalisoidaan
Toimintakulttuuri on toiminnallinen
Mahdollistetaan pitkäkestoinen leikki
Mahdollistetaan luova toiminta
Mahdollistetaan energian purkaminen
Mahdollistetaan omassa rauhassa oleminen
Annetaan aikaa ajatella, tutkia ja ihmetellä
Ruokailukulttuuri on myönteinen
Päivälepokulttuuri on lapsen tarpeet huomioiva
Struktuuri, säännöt, ennakointi ja toiminnanmuutos
Säännöt ja rajat on yhdessä sovittu ja kuvin näkyvillä
Ensin...sitten
Ennakoidaan, esim. tiimalasi/time timer
Kuvia tai viittomia käytetään toiminnanohjauksessa
Tulevaa käydään läpi kertoen tai kuvin
Ryhmässä on ikätasoisia sääntöleikkejä
Lapset tietävät, mitä heiltä odotetaan
Turhat säännöt on karsittu
Välineet ja menetelmät
Tukikuvat tai viittomat ovat käytössä esim. lauluissa, ruuissa, väreissä
Suujumppamateriaali on käytössä
Käytössä on välineitä ajan hahmottamiseen
Kielenkehityksen tukeminen on järjestelmällistä
Toisten lasten ja vertaisryhmän tuki on hyödynnetty
Kuulosuojaimet ovat käytössä
Aistiapurit ovat käytössä
Sermejä käytetään tilojen jakamiseen
Lapsen leikkitila on selkeästi rajattu, esim. matto tai suljettu ovi
Vireystila ja itsesäätelytaidot

Liite YLEISEN TUEN TARKASTUSLISTA VARHAISKASVATUKSEN TIIMIN TOIMINNAN ARVIOINTIIN

Itsesäätelyn apukeinoja käytössä, esim. vireystilamittari tai tunnekuvat
Tunnekasvatusmateriaalit ja -välineet ovat käytössä
Aikuisen oma tunnetila on mallinnuskelpoinen
Lapsen tunnetila tunnistetaan ja siihen reagoidaan
Tunteita nimetään ja sanoitetaan
Lapsella on mahdollisuus käyttää erilaisia rauhoittumiskeinoja
Pettymyksensietoa harjoitellaan ohjatusti
Tunnetaitoja harjoitellaan suunnitellusti
Kaveritaitoja harjoitellaan suunnitellusti
Vuorovaikutustaitoja harjoitellaan suunnitellusti
Perustarpeet on huomioitu
Yhteistyö
Tiimi on sitoutunut tuen antamiseen (toimitaan sovitulla tavalla)
Tiimihenki tukee tuen antamista
Esimiehen tuki tukee tuen antamista
VEOn tuki tukee tuen antamista
Yhteinen linja huoltajien kanssa tuen antamiseen liittyen

TOIMINTAOHJEITA HAASTAVASTI KÄYTTÄYTYVIEN LASTEN KANSSA TYÖSKENTELYYN

HAAPAVEDEN VARHAISKASVATUKSESSA ja ESIOPETUKSESSA

Esihenkilö on velvollinen käymään läpi joka toimintakauden alussa työyhteisön ja/tai tiimien kanssa osana yksikön Turvallisuusjohtamista ja- ohjeistusta. Ohjeistuksesta on maininta Haapaveden kaupungin Varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Tiimi kirjaa Ryhmävasuun tarvittavia arjessa huomioitavia tapoja toimia.

Säilytys: Yksikön Turvallisuuskansiossa, ja esihenkilön harkinnan mukaan lisäksi tiimeissä.

LÄHTÖKOHTIA:

Varhaiskasvatustoimintaa ohjaavat useat Lait, ja Varhaiskasvatussuunnitelma.

Työntekijät ovat velvollisia toimimaan sen mukaan, ja **työantaja** on velvollinen järjestämään täydennyskoulutusta, mikäli tunnistaa osaamisvajetta.

Työantaja huolehtii tarvittavat lakisääteiset resurssit, ja **esihenkilö** kehittää yksikön ja tiimien turvallisuus -ja toimintakulttuuria toimivaksi.

TOIMINTAKULTTUURI:

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa työskennellään moniammatillisissa tiimeissä, ja pedagogiikasta vastaa tiimin opettaja/opettajat. Pedagogiikan ja tiimin **toiminnan suunnittelu lähtee ryhmän lasten tarpeista**. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta laaditaan toimintaa ohjaava Ryhmävasu. Varhaiskasvatussuunnitelmaan on yhdessä vanhempien kanssa mietitty ja kirjattu miten tiimin aikuiset tukevat lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista.

Ryhmävasua arvioidaan ja päivitetään viikoittaisissa tiimin tiimipalavereissa. Sinne tulee ennakoida tilanteita, jotka saattavat aiheuttaa lapsessa/lapsissa haastavaa käyttäytymistä, ja viimeistään jos sellaista on ilmennyt, niin arvioida toimintatapoja esim. Vasu.sta löytyvän Yleisen tuen tsekkauslistan avulla. Tarvittaessa mukana arvioinnissa ovat varhaiserityisopettaja ja/tai päiväkodin johtaja. **Tiimin toimiminen yhdessä sovittujen toimintasuunnitelmien mukaan on yksi varhaiskasvatuksen laatutekijä**. Yksikön esihenkilö huolehtii, että Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ja Ryhmävasut tehdään ajallaan.

Perheille tarjotaan **Lapset Puheeksi-keskusteluja**. Perheet voivat myös itse pyytää niitä. Keskustelussa sovitut asiat kirjataan toimintasuunnitelmaan, ja niiden toteutumista on hyvä arvioida säännöllisesti sovitulla tavalla. Tarvittaessa keskustelua jatketaan neuvonpidossa sovitulla kokoonpanolla. Käyty keskustelu kirjataan käydyksi Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Päiväkodin työntekijät ovat velvollisia tekemään lastensuojeluilmoituksia, mikäli on aihetta ja huolta. Lapsen väkivaltainen käytös ei ole normaalia.

Läheltä piti -ilmoitus tehdään aina kun lapsi käyttäytyy fyysisesti aggressiivisesti aikuista tai toista lasta kohtaan. Tilanteet tulee käydä aina vanhempien kanssa keskustellen läpi.

LAPSEN FYYSINEN RAJOITTAMINEN VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA/Perustuu Opetushallituksen ohjeisiin

Lapsen fyysisellä rajoittamisella tarkoitetaan esimerkiksi kiinnipitämistä.

Lapsen fyysinen rajoittaminen voi tulla kyseeseen vain viimesijaisena toimenpiteenä, jos lapsi voi olla vaaraksi itselleen, toiselle henkilölle tai omaisuudelle.

Tähän on koottu niitä toimenpiteitä, joihin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstöllä on oikeus ryhtyä viimesijaisena toimenpiteenä, jos tilanne edellyttää välitöntä puuttumista, eikä lapsen vaaraa aiheuttavan toiminnan estäminen muilla keinoilla ole mahdollista.

Oikeudellinen perusta:

Varhaiskasvatuslaissa ei säädetä henkilöstön voimakeinojen käytöstä tai lapsen fyysisestä rajoittamisesta. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö.

Koska lapsen tai oppilaan muun kiinnipidon edellytyksistä ja noudatettavasta menettelystä ei ole säädetty varhaiskasvatuslaissa tai perusopetuslaissa, voi perusoikeuksien rajoittaminen tulla yksittäistapauksissa kyseeseen ainoastaan rikoslain 4 luvun 4 ja 5§:ssä säädettyinä hätävarjeluna tai pakkotilassa sallittuna tekona silloin, kun vähemmän rajoittavat toimet eivät tule kysymykseen. Tällöin kyse on oikeudesta puuttua tilanteeseen fyysisesti rajoittamalla, joka varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ammattinimikkeestä riippumatta.

Lapsen fyysinen rajoittaminen on viimesijainen toimenpide. Se voi tulla kyseeseen, jos tilanne edellyttää välitöntä puuttumista, eikä vaaraa aiheuttavan

toiminnan estäminen muilla keinoilla ole mahdollista. Kyse voi olla vain poikkeustilanteesta.

Fyysistä rajoittamista ei missään tilanteessa käytetä kurinpitokeinona tai kasvatuksellisenä menetelmänä. Fyysiseen rajoittamiseen ei voida ryhtyä esimerkiksi lapsen tottelemattomuuden tai passiivisen vastarinnan murtamiseksi. Lasta ei saa provosoida niin, että tilanne ajautuu esimerkiksi kiinnipitoon. Lapsen sanalliset uhkaukset tai loukkaava kielenkäyttö eivät oikeuta fyysistä rajoittamista.

Rajoitusten käytössä on keskeistä rajoitustoimenpiteiden rajattu käyttöaika. Rajoittaa ei saa enempää eikä pidempää aikaa kuin on välttämätöntä. Rajoitustoimenpiteitä tulee siis käyttää vain sen ajan, joka henkilöiden välittömäksi suojaamiseksi ja turvaamiseksi on tarpeen. Tämän lisäksi käytettyjen rajoitustoimenpiteiden tulee olla tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. Rajoitustoimenpiteitä tulee käyttää vain tilanteissa, joissa muut toimet eivät riitä tai eivät ole sovellettavissa ja turvautuminen niihin on siten välttämätöntä.

Huoltaja ei voi pätevästi suostua esimerkiksi lapsensa fyysiseen rajoittamiseen, vaan perusoikeuksia voidaan rajoittaa vain lailla. Lasta voidaan siis fyysisesti rajoittaa ainoastaan, kun kyse on rikoslaissa tarkoitettusta hätävarjelusta tai pakkotilasta. Jos varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstö pystyy arvioimaan etukäteen, että fyysistä rajoittamista voidaan joutua lapsen kohdalla käyttämään, on hyvä keskustella ennakolta toimintatavoista huoltajien kanssa.

Huoltajien kanssa sovitaan, miten tilanteista viestitään kodin ja varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen välillä. Yhdessä sovitut viestimistavat on hyvä kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

ENNAKOINTI, VARAUTUMINEN JA TURVALLISEN ILMAPIIRIN LUOMINEN

Turvallisen oppimisympäristön luominen on jokaisen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön jäsenen vastuulla. Henkilöstön on hyvä tiedostaa oman vuorovaikutuksensa osuus erilaisissa tilanteissa ja pyrkiä toiminnallaan

ennaltaehkäisemään ja liennyttämään tilanteiden kärjistymistä. Erityistä huomiota kiinnitetään tilanteiden ennakoointiin.

Lapsia ohjataan ja opetetaan toiminaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Vuorovaikutustaitoja ja ennakoointia harjoitellaan lasten kanssa rauhallisissa oppimistilanteissa. Lisäksi hyödynnetään ennakoivasti erilaisia kasvua, kehitystä ja oppimista tukevia keinoja, kuten pienryhmätoiminta ja kuvatukien avulla toiminnanohjausta ja tilanteiden ennakoointia.

Huomioitavaa:

- lapsi ei hae haastavalla käytöksellä huomiota, vaan **YHTEYTTÄ** aikuiseen
- jokaiselle lapselle osallisuutta ja sitoutuneisuutta ryhmään ja vuorovaikutukseen -> **rauhallista läsnäoloa**
- lapsi tarvitsee aikuisen, joka on valmis kohtaamaan
- kiinnitä huomiota omiin uskomuksiisi, mitä lapsi kuulee, sellainen hänestä tulee
- Jos et näe lapsessa vahvuuksia, katso tarkemmin, jokaisessa on vahvuuksia
- suunnittele toimintaa niin, että kaikilla on mahdollisuus osallistua ja onnistua

Tutkimuksissa esiin nostettuja käytäntöjä ehkäistä ja liennyttää haastavia tilanteita:

- **MYÖNTEISEN VUOROVAIKUTUKSEN YLLÄPITÄMINEN**
- **YKSILÖLLINEN OHJAUS**
- **STRESSITEKIJÖIDEN TUNNISTAMINEN JA VÄHENTÄMINEN**
- **MAHDOLLISUUS LEPOON**
- **TILAN JA AJAN ANTAMINEN**
- **VAIHTOEHTOISTEN TOIMINTAMALLIEN ETSIMINEN JA TARJOAMINEN**
- **KIUSAAMISEN EHKÄISEMISEN SUUNNITELMAN JA MUIDEN SUUNNITELMIEN LAATIMINEN**

TÄRKEÄÄ ON VELVOLLISUUS PEREHTYÄ SUUNNITELMIIN JA OHJEISIIN, JA NOUDATTA NIITÄ.

Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. **Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa sekä lasten ristiriitojen rakentavasta selvittämisestä.** Tiimin aikuisten on myös tiedostettava, että he ovat vuorovaikutusmalleina lapsille kaikissa tilanteissa.

Haapavedellä käytettäviä materiaaleja tunnetaitokasvatukseen ja sosiaalisten taitojen harjoitteluun ovat mm.

- ASKELEITTAIN, MOLLI JA PIKI, Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma, Häijyherneitä ja Lempeyslientä, Jukka Hukka-kirjat ja tunnekortit, Fanni-kirjat ja tunnetaitokortit, Tunnemuksu ja Mututoukka-tunnetaito-ohjelma, Huomaa hyvä! Vahvuusvariksen bongausopas ja toimintakortit
- Pesarapuuttumisen -malli

FYYSISEN RAJOITTAMISEN VÄLTTÄMÄTTÖMYYS JA KIRJAAMINEN

Jos kysymyksessä on hätävarjelu tai pakkotila ja ennakoinnista huolimatta päädytään tilanteeseen, jossa lasta joudutaan rajoittamaan fyysisesti esimerkiksi kiinnipitämällä, henkilöstön toiminnan tulee olla kohtuullista, perusteltua ja oikeasuhtaista sekä perustua riskien arviointiin. Toiminnan tulee olla mahdollisimman vähän rajoittavaa ja kestää mahdollisimman lyhyen aikaa. Rajoittamisen aikana henkilöstön tulee aktiivisesti arvioida rajoittamiseen liittyviä riskejä. **Fyysinen rajoittaminen tulee tehdä tilassa, jossa on mahdollisimman vähän muita kuormittavia tekijöitä.**

Fyysinen rajoittaminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä tai tilanteeseen liittyvät riskit vaativat sen välitöntä lopettamista. **Lasta ei koskaan jätetä ilman valvontaa, aikuisen tukea ja ohjausta.** Ensiarvoisen tärkeää on

luottamuksellisen turvallisuudentunteen luominen. Rajoittamistilanteessa auttaa, että aikuinen on itse rauhallinen ja tilanteessa olisi hyvä olla läsnä useampi kuin yksi aikuinen. Henkilöstön toiminta rajoittamistilanteissa perustuu aina lapsentuntemukseen, riskien arviointiin ja kokonaisharkintaan. Henkilöstö huomioi rajoitustilanteessa lapsen oikeudet ja huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön. Tarvittaessa otetaan yhteyttä hätäkeskukseen, jos kyseessä on esimerkiksi ensihoitoa vaativa tilanne.

Lapsen rauhoituttua henkilöstö pohtii yhdessä lapsen kanssa, miten tilanteesta jatketaan turvallisesti eteenpäin. Tärkeää on, että lapsi pääsee tilanteen jälkeen liittymään muiden lasten yhteyteen aikuisen tuella.

Jälkikäsitteily tehdään lapsen valmiudet, tiedot ja taidot huomioiden mahdollisimman pian tilanteen jälkeen. Tilanne selvitetään aina huoltajille.

Monialaista yhteistyötä voidaan hyödyntää sekä varhaiskasvatuksessa että esiopetuksessa. Tilanteen jälkikäsitteilyssä on muun muassa arvioitava, minkälaisia opiskelu- ja terveydenhuollon palveluita tarvitaan esiopetuksessa. Lisäksi arvioitavaksi voivat tulla lapsen tai henkilöstön kyky jatkaa työpäivää. Huomioitavaa on myös se, että fyysisen rajoittamisen tilanteeseen tai sitä edeltäneeseen tilanteeseen voi liittyä lapsen tai muun henkilön tekemiä tekoja, joista on velvollisuus ilmoittaa lastensuojeluun ja/tai poliisille.

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ei voi muodostua toimintamallia, jossa fyysisestä rajoittamisesta tulee normaali arkipäiväinen käytäntö.

Jälkikäsitteilyssä tulee miettiä, miten jatkossa välttää fyysistä rajoittamista. Siinä tulee huomioida tilanteen silminnäkijät ja henkilöt, joihin tilanne on mahdollisesti vaikuttanut.

Asianmukainen rajoitustoimenpiteiden **kirjaaminen** on edellytys sille, että perusoikeuksien kuten ihmisarvoisen kohtelun, henkilökohtaisen vapauden, koskemattomuuden ja turvallisuuden turvaamisesta voidaan jälkikäteen varmistua. **Tilanteesta tehdään Läheltä piti-ilmoitus ja tarvittaessa Tapaturmailmoitus.**

Mikäli rajoittamistilanteisiin joudutaan toistumiseen, on tehtävä **Lastensuojeluilmoitus**. Lapsen väkivaltainen käytös ei ole normaalia.